II

İslam ve Medeniyet Serisi: 2

İHYÂ

Editörler:
Hüsamettin Yıldırım
Rahime Çelik
Zeynep Sağır
Muhammed Doğan

İnsanlık, süregiden tarihsel serüveninde sahip olduğu ve geliştirdiği kabiliyetleriyle bilim, kültür ve sanat değerleri üretir. Ürettiği bu değerler ile tüm insanlığa katkı sunar. Ortak bir zihniyetin ürünü olan her bir medeniyet, tarih sahnesinde yerini alır. Müslümanlar olarak İslam Medeniyetinin değerlerini yaşamak, korumak, geleceğe taşımak ve daha iyi bir gelecek inşa edebilmek hepimizin sorumluğudur. Bu sorumluluğun yerine getirilebilmesi, zamanın ve değişimin baskısına karşı medeniyetimizi ihya etmekle mümkündür. Böylece çağın ihtiyaçlarına cevap verilebilir.

Elinizdeki "İHYÂ" başlıklı üç cilt halinde yayınlanan bu eser, İslam ve Medeniyet serimizin ikincisini oluşturmaktadır. Eserde İslam medeniyetinin ihya edilmesine yönelik farklı ilim sahalarından kıymetli araştırmacılar, kendi bilimsel bakış açılarıyla tespit ettikleri problemleri ve çözüm önerilerini sunmuşlardır. Literatürde önemli bir boşluğu dolduracağına inandığımız bu eserin ortaya çıkmasında bilimsel çalışmalarıyla katkı sağlayan bütün yazarlara müteşekkiriz.

9 786053 515647

FIRAT ÜNİVERSİTESİ 1975

ELAZIĞ BELEDİYESİ

T.C. ELAZIĞ VALİLİĞİ

İHYÂ

II. cilt

Editörler:
Dr. Öğr. Üyesi Hüsamettin Yıldırım
Dr. Öğr. Üyesi Rahime Çelik
Doç. Dr. Zeynep Sağır
Arş. Gör. Muhammed Doğan

FIRAT ÜNİVERSİTESİ 1975

ELAZIĞ BELEDİYESİ

T.C. ELAZIĞ VALİLİĞİ

İSLAM VE MEDENİYET SERİSİ: 2

İHYÂ

II. Cilt

Editörler:
Dr. Öğr. Üyesi Hüsamettin YILDIRIM
Dr. Öğr. Üyesi Rahime ÇELİK
Doç. Dr. Zeynep SAĞIR
Arş. Gör. Muhammed DOĞAN

Kitap Dünyası

İhyâ II. Cilt
İslam ve Medeniyet Serisi: 2

Editörler:
Dr. Öğr. Üyesi Hüsamettin YILDIRIM
Dr. Öğr. Üyesi Rahime ÇELİK
Doç. Dr. Zeynep SAĞIR
Arş. Gör. Muhammed DOĞAN

Genel Yayın Yönetmeni:
Mustafa ÇALIŞKAN

Bu kitap Elazığ Belediyesi'nin katkılarıyla basılmıştır.

Bu kitapta yer alan bölümlerin ilmî ve fikrî muhtevası ile dil bakımından sorumluluğu yazarlarına aittir. Bütün yayın hakları saklıdır. Bilimsel araştırma ve tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında hiçbir yolla çoğaltılamaz.

KİTAP DÜNYASI YAYINLARI
Yayın No: 279

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayıncı Sertifika No: 51889

ISBN 978-605-351-564-7

Kapak Tasarım: DİZGİMIZANPAJ.COM
Baskı Öncesi Hazırlık: **Mehmet ATEŞ**
meh_ates@hotmail.com

Baskı, Cilt:
Bulut Dijital Matbaa San. Tic. Ltd. Şti.
Musalla Bağları Mh. İnciköy Sk. No: 1/A
Selçuklu/KONYA
Sertifika No: **48120**

Aralık 2022 / İstanbul

Kitap Dünyası Yayınları
Alayköşkü Cad. Küçük Sk. Civan Han No. 6/D:4
Cağaloğlu – İSTANBUL
Tel: 0212 514 93 05

www.kitapdunyasi.com.tr
bilgikitapdunyasi@gmail.com

Bu çalışmanın yayınlanmasına destek veren Elâzığ Belediye Başkanı Sayın ***Şahin ŞERİFOĞULLARI****'na şükranlarımızla…*

ÖNSÖZ

Uluslararası İslam ve Medeniyet 2. Sempozyumu (İhya) Elazığ Valiliği, Elazığ Belediyesi ve Fırat Üniversitesi'nin katkılarıyla İlahiyat Fakültesi tarafından gerçekleştirilmiş ve elinizdeki kitap bu bilimsel buluşmanın bir eseri olarak ortaya çıkmıştır. Böylelikle ilahiyat alanından konuya ilgi duyan bilim insanları tarafından ihya konusunda sorunlar belirlenmiş ve bu sorunlara çözüm önerileri sunulmuştur.

İslam düşünce geleneği içinde yer alan felsefe ve dinler tarihi başta olmak üzere dil, tarih, edebiyat, sosyoloji ve eğitim gibi pek çok alanda yapılmış olan çalışmaları ihtiva eden bu kitap, sosyal bilimcilerin katkısıyla farklı perspektiflerden ihyaya dair geniş bakış açısı sunmaktadır. Bu yönüyle kitabın ihya konusunda önemli bir boşluğu dolduracağı düşünülmektedir. Dolayısıyla bu çalışma kapsamında İslam bilim geleneği açısından etkili olan dini, tarihi, siyasi, felsefi ve sosyolojik etmenler ihya faaliyeti bağlamında ele alınmıştır.

Bir giriş beş ana bölümden oluşan kitapta toplam yirmi beş müstakil çalışma yer almaktadır. *Giriş* bölümde ihyanın temellendirilmesi bağlamında ihyanın imkânı ve gerekliliği, meşruiyeti, kapsam ve sınırlıkları üzerinde durulmuş ve ihya konusunda farklı bir bakış açısı önerilmiştir.

Dini Düşünce ve İhyâ başlıklı birinci ana bölümde dini düşüncede ihyaya duyulan ihtiyaç, Mehmet Akif Ersoy ve Hasan Hanefi gibi içinde bulundukları dönemin sorunlarına çözüm bulma çabasında olan şahısların öne sürdükleri ihya tasavvurları üzerinde durulmuş ve İslam dünyasında ortaya çıkan yenilenme hareketlerine ve bu konudaki tekliflere değinilmiştir.

Felsefi Düşünce ve İhya ana bölüm başlığı altında ahlak, medeniyet, dini inançların rasyonelleştirilmesi meselesi, ihya konusunda Ziya Gökalp ve Muhammed İkbal gibi yenilikçi düşünürlerin görüşlerinin mukayesesi ve

Gazzâli'nin Kıstasu'l-Müstakîm adlı eserindeki mantıki kıyasların analizi üzerinde durulmuştur.

Dinler Tarihi ve İhya ana bölüm başlığında ise semitik dinler içerisinde yer alan Yahudilik'te yaşanan bazı ihya ve tecdid hareketleri ile monoteist Hindu reformcularından kabul edilen Ram Mohan Roy'un faaliyetleri dinler tarihi açısından incelenmiştir.

Dil, Tarih, Edebiyat ve İhya ana bölüm başlığı altında Hz. Peygamberin siyasi ve idari yönetim tarzının ahlaki olarak ihya sürecinde örnekliği, Hz. Ömer'in kendi döneminde halife olarak yönetim anlayışına yönelik getirdiği yenilikler, Hz. Ali'nin valilerine göndermiş olduğu mektuplardaki ihya düşüncesi tarihi veriler ışında incelenmiştir. Ayrıca Osmanlı Devleti'nin yeniden ihyası kapsamında II. Abdulhamid'e sunulmuş olan layihalar modern döneme ışık tutması bakımından okuyucuların dikkatine sunulmuştur. Bunun yanısıra ihya konusunda farklı perfpektiflere değinme adına Arap dili özelinde tecdid hareketleri ile edebiyat ve müzik bağlamında Harput musikisinin ihyası incelenmiştir.

Son olarak *Eğitim, Sosyoloji ve İhya* ana bölüm başlığı altında din-toplum ilişkisi, enformasyon çağında dijitalleşme ve bu dijital çağda davet ve irşadın ihya bağlamında nasıl yapılabileceği meselesi, ihya sürecinde ortaya çıkabilecek sosyal etmenler ile gelenek ve modernite bağlamında üniversite eğitiminin ihyası üzerinde durulmuştur.

İslam dünyasında yaşanan ilmi, dini, tarihi, kültürel, sosyal ve sanatsal sorunlara ihya özelinde akademik bir çözüm önerisi sunmak amacıyla hazırlanan bu çalışmaya bilimsel açıdan pek çok kişinin emeği geçmiştir. Bu kitabın yayına hazırlanmasında emekleri bulunan editörler kuruluna ve yazıları ile geçmişi değerlendirme, günümüze değer katma ve geleceğe yönelik projeksiyon sunmak adına katkıda bulunan tüm yazarlara teşekkür ederiz.

Editörler

Elâzığ - 2022

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....5
İÇİNDEKİLER.....7

GİRİŞ

İslam Düşünce Geleneğinde İhyanın Temellendirilmesi Problemi
Dr. Öğr. Üyesi Hüsamettin YILDIRIM - Dr. Öğr. Üyesi Esra GÜLENGÜL.....13

I. BÖLÜM
DİNİ DÜŞÜNCE VE İHYA

Din Anlayışında İhyaya İhtiyaç
Prof. Dr. Selim ÖZARSLAN.....29
Mehmet Akif Ersoy'un 'İhya' Düşüncesine Bakışı
Dr. K. Ali KAHVECİ.....43
Hasan Hanefî ve Kurucu Dinî Kavramların Yeniden İnşası
Dr. Arş. Gör. Tuğba GÜNAL.....65
İslam Dünyasında Ortaya Çıkan Yenilenme Hareketleri ve Nasr'ın Kutsal Bilim veya İslâmi İlim Geleneğinin Yeniden İhyası Teklifi
Dr. Öğr. Üyesi Muzaffer AYVAZ.....81

II. BÖLÜM
FELSEFİ DÜŞÜNCE VE İHYA

İslam Ahlak Düşüncesinde Cesaret Erdemi ve Yan Erdemleri
Dr. Öğr. Üyesi Arife ÜNAL SÜNGÜ.....121
Şeyhülislâm Musa Kâzım Efendi'ye Göre Medeniyetin İhyâsında Dinin Rolü
Doç. Dr. Rıza KORKMAZGÖZ.....141

Akla Dayalı Felsefi Metotlarla Dinî İnançları İhya Etme İddialarına Eleştirel Bir Yaklaşım
Dr. Nusret TAŞ 169
Benzerlik ve Farklılıklar Açısından İki Coğrafya İki Yenilikçi Düşünür: Ziya Gökalp, Muhammed İkbal
Dr. Öğr. Üyesi Osman DEMİRCİ 187
İhyâda Usûl ve Temel Kaideler Bağlamında Mantıksal Açıdan Bir Yaklaşım: Gazzâlî'nin Kıstâsü'l-Müstakîm Adlı Eseri
Dr. Öğr. Üyesi Remziye SELÇUK 213

III. BÖLÜM
DİNLER TARİHİ VE İHYA

Kitab-ı Mukaddes'e İçerden Eleştirel Bakış
Prof. Dr. İskender OYMAK - Dr. Öğr. Üyesi İbrahim Ethem AYDIN 231
Hâkimler Dönemi Yahudi Tecdit Hareketleri
Dr. Öğr. Üyesi Mustafa TURAL 263
Monoteist Bir Hindu Reformcu: Ram Mohan Roy
Dr. Öğr. Üyesi Ali GÜL 287
Modern Dönemde Yahudilikte İlk Reform Teşebbüsleri
Dr. Öğr. İ. Ethem AYDIN - Prof. Dr. İskender OYMAK 317

IV. BÖLÜM
DİL, TARİH, EDEBİYAT VE İHYA

Hz. Ömer Dönemi Devlet Sisteminde Getirilen Yenilikler
Dr. Öğr. Üyesi Hakan ÖZTÜRK 349
Hz. Ali'nin Valilerine Gönderdiği Mektuplarda İhyâ Düşüncesi
Doç. Dr. Gencal ŞENYAYLA 365
İhya İle İfsat Arasında Halife Mütevekkil Dönemine (232-247/847-861) Farklı Yaklaşımlar
Arş. Gör. Dr. Selahattin POLATOĞLU 393
Hz. Peygamber'in Siyasi ve İdari Yönetim Tarzı (Güçlü Bir Devletin Temeli Olarak Bireysel Ahlâk)
Prof. Dr. Veli ATMACA 419
Osmanlı Devleti'nin Yeniden İhyası Kapsamında Anadolu'nun Doğusuna İlişkin II. Abdülhamid'e Sunulan Layihalar
Dr. Öğr. Üyesi Erdoğan POLAT 451

İhya, Edebiyat ve Müzik "Harput/Elâzığ Örneği"
Doç. Dr. Mehmet ULUCAN 469
Arap Dilinde İhya ve Tecdid Hareketleri Geleneğin İnkârı mı? Sağlam Temeller Üzerinde Çağa Ayak Uydurmak mı?
Murat DEMİR - Dr. Öğr. Üyesi Ayşe MEYDANOĞLU 485

V. BÖLÜM
EĞİTİM, SOSYOLOJİ VE İHYA

İhya Düşüncesine Din-Toplum İlişkisi Bağlamında Bir Yaklaşım
Dr. Mustafa SERİN 507
Geçmişi ve Geleceğiyle Dijitalleşme "Dijital Çağda Davet ve İrşatta İhyâ"
Dr. Öğr. Üyesi Taha YILMAZ 523
Dinde Bir Değişim Hareketi Olarak İhya Olgusunun Ortaya Çıkmasında Etkili Olan Sosyal Etmenler
Doç. Dr. Abdurrahman GÜNEŞ 541
Gelenek-Modernite Arasıdan Yüksek Din Eğitiminin İhyası: Dârülfünun'da Tefsir Dersleri
Dr. Öğr. Üyesi Mahmut AYYILDIZ 559

HÂKİMLER DÖNEMİ YAHUDİ TECDİT HAREKETLERİ

Dr. Öğr. Üyesi Mustafa TURAL
Kayseri Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, Kayseri/Türkiye
mustafatural@kayseri.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-8755-8319

Giriş

İsrailliler hakkında farklı bilgi kaynaklarından elde edilen pek çok veri bulunmaktadır. İsrailliler ile ilişki içerisinde bulunan komşu devletlerin oluşturdukları yazılı kaynaklar veya arkeolojik kazılarda ulaşılan tarihsel veriler bu bilgilerin bir kısmını oluşturmaktadır. Ancak İsrailliler için inanmakta oldukları kutsal metinlerinde anlatılan bilgiler tarihsel veri olmaktan öte dinsel içerikli verilerdir. Kutsal metinlerde anlatılan bilgiler İsrailliler için sadece tarih olmayıp okunup inanılması gereken, pek çok dinî ritüelin sebebi olan ve geçmişten ders çıkartılarak günümüze uyarlanması gereken dinsel ögeleri barındırmaktadır.

İsrailliler hakkında Müslümanlar için kutsal ve mutlak doğru olan Kur'ân-ı Kerîm'de ve Hadis külliyatında pek çok bilgi bulunmaktadır. Hristiyanlar için kutsal olan ve içerisinde İncil'i (*Evangel*) de barındıran Hristiyan kutsal metin külliyatı Yeni Ahit'te (*New Testament*) de pek çok bilgi bulunmaktadır. Ancak bu bilgiler sadece ilgili dinsel metinlere inanan Müslümanlar veya Hristiyanlar için mutlak doğru ve dinsel karakter taşıyan verilerdir. Bu bilgilerin İsrailliler için herhangi bir dinsel veya tarihsel anlamı yoktur. İsrailliler için mutlak doğru bilgi kaynağı Tanah'tır. Bu sebeple İsrailliler in algılarını belirleyen, diğer uluslara karşı tutum ve davranışlarını şekillendiren Tanah külliyatı araştırmanın evrenini oluşturmaktadır.

Tanah kelimesi, İsrailliler in yazılı kutsal kitap külliyatının tamamını ifade eden bir terimdir. Tanah, üç kitap külliyatının ilk harfleri (T-N-K) bir araya getirilerek oluşturulmuştur.[1] Bu üç kitap külliyatından (T) harfi ile

[1] *Tanakh, The Jewish Bible, Hebrew-English* (Skokie, İllinous: Varda Books, 2009).

ifade edilen kelime, Arapça okunuşuyla 'Tevrat' olan ve 'öğreti' anlamına gelen 'Tora' isimli kitap külliyatıdır. Tora külliyatı; Bereşit (*Yaratılış*), Şemot (*Mısır'dan Çıkış*), Vayikra (*Levililer*), Bamidbar (*Çölde Sayım*) ve Devarim (*Yasa'nın Tekrarı*) isimli beş kitabın bir araya getirilmesiyle oluşmuştur.[2]

İkinci kitap külliyatı (N) harfi ile ifade edilen ve 'nebiler' anlamına gelen 'Neviim' isimli kitap külliyatıdır. Neviim külliyatı; Yeoşua (*Yeşu*), Şofetim (*Hâkimler*), I Şemuel (*Birinci Samuel*), II Şemuel (*İkinci Samuel*), I Melahim (*Birinci Krallar*), II Melahim (*İkinci Krallar*), Yeşayau (*Yeşaya*), Yirmeyau (*Yeremya*), Yehezkel (*Hezekiel*), Oşea (*Hoşea*), Yoel (*Yoel*), Amos (*Amos*), Ovadya (*Ovadya*), Yona (*Yunus*), Miha (*Mika*), Nahum (*Nahum*), Habakuk (*Habakuk*), Tsefanya (*Sefenya*), Hagay (*Hagay*), Zeharya (*Zekeriya*) ve Malahi (*Malaki*) isimli yirmi kitabın bir araya getirilmesi ile oluşturulmuştur.[3]

Üçüncü kitap külliyatı (K) harfi ile ifade edilen ve 'kitaplar', 'kutsal yazılar' anlamına gelen 'Ketuvim' isimli kitap külliyatıdır. Ketuvim külliyatı; Teilim (*Zebur*), Mişle (*Süleyman'ın Özdeyişleri*), Iyov (*Eyüp*), Şir Aşirim (*Ezgiler Ezgisi*), Ruth (*Rut*), Eha (*Ağıtlar*), Koelet (*Vaiz*), Esther (*Ester*), Daniel (*Danyal*), Ezra (*Ezra*), Nehemya (*Nehemya*), I Divre Ayamim (*Birinci Tarihler*), II Divre Ayamim (*İkinci Tarihler*) isimli on üç kitabın bir araya getirilmesi ile oluşturulmuştur.[4]

Müslümanlar için de Tevrat kutsal kitaplardan biridir. Ancak Müslümanlar, Tevrat'ın (*Tora*) bazı kısımlarının unutulduğu, bazı kısımlarının ise kasten gizlendiği için mevcut halinin tahrif edildiğine inanmaktadırlar (*Bakara 2/79, 174; Âl-i İmrân 3/78; Mâide 5/13*). Hristiyanlar ise Tanah külliyatının tamamını kutsal metin olarak kabul etmekle birlikte İsa Mesih ile başlayan yeni antlaşmaya atıfta bulunmak suretiyle Tanah külliyatına 'Eski Ahit' (*Old Testament*) ismini vermişlerdir.[5]

Tanah'ta İsraillilerin Tanrı ile olan ilişkileri anlatılırken Atalar dönemi, Hâkimler Dönemi, Krallar Dönemi veya Sürgün Dönemi gibi dönemler için o zaman dilimine özgü bir kurgunun işlendiği görülmektedir. İsraillilerin

---

22 Harvey Warren, "Torah", *Encyclopaedia Judaica*, ed. Fred Skolnik - Michael Berenbaum (Detroit: Thomson Gale, 2007), 20/39-46.

3 Rav Naftali Haleva, *Pirke Avot Bilgelerimizin Öğretileri*, ed. Ester Asa (İstanbul: Gözlem, 2004), 203-204.

4 Hikmet Tanyu, "Yahudiliğin Kutsal Kitapları ve Esasları İlmi İnceleme ve Tenkidi", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 14/95-124 (1966), 95-104.

5 Nahum M. Sarna, *Encyclopedia of Religion*, ed. Lindsay Jones (U.S.A.: Thomson Gale, 2005), 2/878-879.

Atalar (*Avot*) dönemi olan İbrahim, İshak ve Yakup döneminde Tanrı-birey ilişkisi 'antlaşma', 'itaat', 'rahmet' ve 'inayet' çerçevesinde sürdürülürken İsraillilerin uluslaşması ve devletleşmeye başlamasıyla birlikte Tanrı-toplum ilişkisi 'tehdit', 'itaat', 'isyan', 'ceza' ve 'tövbe' gibi olgular çerçevesinde işlenmiştir. Atalar döneminde Tanrı'dan kitlesel boyutta bir uzaklaşma olmadığı için dinsel bir tecdide de ihtiyaç duyulmamıştır. Ancak İsraillilerin önce aileden kabileye daha sonra da kabileden ulusa geçişleri sürecinde yaşanan pek çok hadise İsraillilerin Tanrı ile olan ilişkilerinde kopuşların yaşanmasına neden olmuştur. Dolayısıyla bu durum İsraillilerin Tanrı ile olan ilişkilerinde bir tecdidi zorunlu kılmıştır.

Bu çalışmada, olması gerekene dair kurallar (*normatif*) koymaktan kaçınan, olgulara dair 'iyi', 'kötü' veya 'doğru', 'yanlış' gibi değerlendirmelerde bulunmayan ve sadece var olanı araştırıp anlamayı amaçlayan Dinler Tarihi'nin genel metodolojisi esas alınmıştır.[6] Bu çerçevede, İsraillilerin Hâkimler dönemindeki tecdit faaliyetlerinde görülen dini olguların Tasvirci Din Fenomenolojisi çerçevesinde incelenmesi, betimlenmesi ve tipolojik olarak tasnif edilmesi hedeflenmiştir.[7]

1. İsraillilerin Kabileden Ulusa Geçiş Süreci

Hâkimler (*Şofetim*) döneminde yaşayan İsraillilerin dinden uzaklaşma süreci, İsraillilerin Tanrısının başka ulusları İsraillilere karşı kışkırtması ve düşmanlarının İsraillilere saldırması süreçleri ve neticede İsrail halkının kurtarıcı Hâkimler tarafından hem düşmanlarından kurtarılması hem de Hâkimler tarafından gerçekleştirilen tecdit faaliyetleri neticesinde yaşanan dinî hareketlilik, İsrail toplumunun sosyal gelişim süreciyle yakından ilişkilidir.

Bu bağlamda İsrailli kimliğinin oluşum sürecinin irdelenmesi dinî hareketliliğin daha iyi anlaşılması açısından önemlidir. Kur'ân-ı Kerîm'de anlatılan Âdem peygamberin ve eşinin yaratılışı ve Cennet'ten çıkarılışı (*Bakara 2/30-39*), evlatları olan Hâbil ve Kâbil arasında geçen olaylar (*Mâide 5/27-32*) veya Nuh Tufanı (*Ankebut 29/14-15*) gibi hadiseler, Tevrat'ta da benzer şekilde anlatılmaktadır.

Tevrat'ta ilk insanların (Adam, Hava) yaratılışı, Yılan tarafından ayartılarak Yasak Ağaç'tan yemeleri ve Eden (*Cennet*) bahçesinden çıkarılışları

---

6 Marihuasi Dhavamony, "Dinin Tarihsel Fenomenolojisi: Alanı ve Metodu", çev. Fuat Aydın, *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 10 (2004), 176-177.

7 Mustafa Ünal, *Din Fenomenolojisi Tarihçe Yöntem ve Uygulama* (Kayseri: Geçit, 1999), 98-104.

(*Yaratılış 2:7-25; 3:1-19*), büyük evlatları olan Kayin'in (*Kâbil*) biraderi Evel'i (*Hâbil*) öldürmesi (*Yaratılış 4:1-16*) gibi olaylar veya yeryüzünde düzenin bozulması, zulüm ve haksızlıkla dolması ve insanların Noah (*Nuh*) peygamberi dinlemeyip kötülükte ısrar etmesi sebebiyle gerçekleştiği ifade edilen Mabul (*Tufan*) olayı (*Yaratılış 7:1-24*) gibi hadiseler, bazı farklılıklar bulunmakla birlikte Kur'ân-ı Kerîm'de verilen bilgilerle benzer şekilde anlatılmaktadır.

Tevrat'ta (*Yaratılış 2:7-23*) verilen bilgilere göre Yahudilerin de tıpkı Hristiyanlar ve Müslümanların inanmakta oldukları gibi ilk yaratılan insanların Âdem peygamber ve eşi olduğuna inanmakta oldukları anlaşılmaktadır. Hatta Tanah'ta (*1. Tarihler 1:1-54*), Âdem peygamberden itibaren Yakup peygambere kadar yaşamış olan Yahudi atalarının tamamının ismini bulmak mümkündür. Ancak Yahudilerin ayrı bir ulus olma süreci İbrahim peygamber ile başlamakta İshak ve Yakup peygamberler ile devam etmektedir. Yahudi dinî geleneği için Atalar ifadesi hem dinsel hem de ulusal karakter taşıyan kutsal kavramlardan biri sayılmaktadır.[8] Zira Yakup (*İsrail*) peygamberin oğullarının isimleri Tanah'ta ayrı bir başlık altında sıralanmaktadır (*1. Tarihler 2:1-2*).

Yahudi dininin kurucusunun İbrahim (*Avram, Avraam*) olduğu ifade edilmekle[9] birlikte Yahudi inancına göre Tanrı tarafından Sinay dağında Moşe Rabenu'ya (Musa peygamber) İsraillilerin uymaları gereken kuralların bildirilmesi ile birlikte Yahudilerin dini başlamıştır.[10] Ancak Tanah'ın anlatımlarına göre Yahudi ırkının başlangıcının Yahudi dininin başlamasından daha önceye dayandığını görmekteyiz. Tanah'a göre İsraillilerin etnik kökeni Âdem'e dayanmaktadır ancak onların ayrı bir ulus olma süreci Tanrı'nın Avramla yaptığı antlaşma ile başlamıştır. Tanah'ta Tanrının, Avram'dan doğduğu ülkeyi ve akrabalarını terk etmesini istediği ve kendisine vaat edilen topraklara gitmesini emrettiği anlatılır (*Yaratılış 12:1-7*).

Avram kendisine vaat edilen topraklara doğru yolculuğa çıkar ve zenginleşir. Ancak mirasını bırakacak bir evladı olmadığı için sahip olduğu her

---

8 Aynur Çınar, "Yahudi Geleneğinde On İki Ata: İsrail'in Oğulları", *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 16 (2018), 139.

9 Sedat Kızıloğlu, "İsrail Devleti'nin Kuruluşuna Kadar Geçen Süreçte Yahudiler ve Siyonizm'in Gelişimi", *Sosyal Bilimler* 2/1 (2012), 37.

10 Yusuf Besalel, *Yahudilik Ansiklopedisi* (İstanbul: Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın A.Ş., 2001), 184.

şeyin baş hizmetkârı olan Şamlı Eliezer'e kalacak olmasından şikâyet eder.[11] Tanrı, Avram'ı teselli eder ve kendi bedeninden olan birinin mirasçısı olacağını söyler (*Yaratılış 15:2-4*). Daha sonra da Avram'ın (*Abram*) adını Avraam (*Abraham*) olarak değiştiren Tanrı, gelecekte soyunun çoğalacağını ve krallar çıkaracaklarını söyleyerek kendisinin de Avraam'ın soyunun Tanrı'sı olacağını haber verir (*Yaratılış 17:2-7*). Tanah'ta, 'Aram'ın babası' anlamına gelen Avram isminden 'birçok milletin babası' anlamına gelen Avraam ismine geçiş yapılmış olması Yahudi din bilginleri tarafından Avraam'ın (İbrahim peygamber) sonradan Yahudi olacak kişilerin de atası olduğu şeklinde yorumlanmasına neden olmuştur.[12]

Eşi Saray'ın kısır olması sebebiyle Avraam'ın eşinin Mısırlı kölesi Hacer (*Hagar*) ile olan birlikteliğinden doğan oğlu İsmail'in (*Ishmael*) adını ve konumunu belirleyen Tanrı, Avraam'ın ricasına rağmen İsmail'in mirasçı olamayacağını söyleyerek antlaşmanın ileride doğacak olan İshak'la (*Isaac*) devam edeceğini söyler (*Yaratılış 16:1-15; 17:18-21*). Avraam ile Saray'dan olma İshak ile devam eden miras, İshak ile Rebeka'nın (*Rebekah*) ikiz çocuklarından Yakub (*Jacob*) ile devam etmiştir.

Rebeka, Avraam'ın kölesi tarafından Avraam'ın memleketi olan Aram-Naharaim'den gelin olarak özellikle getirilmiştir. Zira Avraam, oğluna aralarında yaşamakta olduğu Kenanlılardan (*Canaanite*) bir gelin almak istemediğini açıkça ifade etmiştir (*Yaratılış 24:3-51*). İshak ile Rebeka çiftinin ikiz çocukları doğmuş ve kurallara göre ikizinden önce dünyaya gelen Esav (*Esau*), ilk doğan çocuk olduğu için Tanrı'nın antlaşmasının mirasçısı olma hakkını kazanmıştır. Ancak Esav, ilk oğulluk hakkını bir kase çorba karşılığında kardeşi Yakub'a satmış olmasından dolayı (*Yaratılış 25:29-34*) ve gözleri iyi görmeyen babası İshak'ın kendisini Esav olarak tanıtan Yakub'u kutsamasından dolayı (*Yaratılış 27:1-36*) hakkını kaybetmiş ve böylece Esav yerine Yakub Tanrının antlaşmasının mirasçısı olmuştur.

Esav'ın hataları Tanah'ta anlatılırken ilk oğulluk (*Behor*) hakkını bir kâse mercimek çorbası karşılığında satması ve kutsanma (*Beraha*) hakkına sahip çıkamamasının yanı sıra bir diğer sorunun da evlilik tercihinde yattığı görülmektedir. Tanah'ta Esav'ın yabancılarla evlendiği, Hititli (Hittite) iki ka-

---

11 James Hastings, "Dictionary of The Bible" (1909).

12 Yitshak Haleva vd. (ed.), *Türkçe Çeviri ve Açıklamalarıyla Tora ve Aftara 1. Kitap: Bereşit*, çev. Moşe Farsi (İstanbul: Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın A.Ş., 2010), 111.

rısı olduğu ve bu gelinlerin İshak ile Rebeka çiftine sıkıntı çıkardığı anlatılmakta (*Yaratılış 26:34-35*), İshak'ın yabancı gelin almaması konusunda oğlu Yakub'u uyardığı vurgulanmaktadır. Ayrıca Tanah'ta yabancılardan eş edinme konusundaki babasının tutumunu öğrenen Esav'ın amcası İsmail'in kızı ile evlenerek durumu düzeltmeye çalıştığı anlatılarak (*Yaratılış 28:1-9*) yabancı kadınlarla evlilik yapmanın ne kadar kötü bir davranış olduğu konusu vurgulanmış olmaktadır.

Tanah'ın anlatımlarından Esav'ın çabalarının pek de işe yaramadığı anlaşılmaktadır. Zira Esav hem behorluk hakkını hem de bereha hakkını kardeşi Yakub'a kaptırmıştır. Ayrıca Esav sadece bu haklardan mahrum olmakla kalmamış aynı zamanda sonraki nesiller nezdinde kötü bir şöhretle anılır olmuştur. İsrailliler, İshak peygamberin ikiz oğullarından kızıl ve aşırı kıllı olarak doğan Esav'ın kızıllığını onun kan dökücü ve kötü bir tabiata sahip olduğunun bir belirtisi olarak görmüşlerdir. Bazı Yahudi tefsirciler ise ana rahmine ilk düşenin Yakub olduğu gerekçesiyle 'ilk doğan' (*Behor*) olma hakkının aslında Esav'ın değil ikiz kardeşi Yakub'un hakkı olduğunu savunmuşlardır. Bu görüşlerini de dar bir tüpün içine atılan iki taşın çıkarılması esnasında ilk atılan taşın ikinci atılan taştan sonra çıkarılacağı fikri ile desteklemeye çalışmışlardır.[13] Hatta Esav sadece Yahudiler tarafından değil aynı zamanda Yahudi kutsal metinlerini referans alan Hristiyanlar tarafından da kötülükle ilişkilendirilmiş ve değersizleştirilmiştir (*İbranilere Mektup 12:16*).

Kardeşi Esav'dan kaçan Yakub, yabancı kadınlarla evlenmemesi konusunda kendisini uyaran babasının sözünü dinleyerek dayısı Laban'ın kızları lea (Leah) ve Rahel (Rachel) ile evlenir. Ayrıca bu kızların hizmetkârları olan Zilpah ve Bilhah'la da evlenerek on iki erkek evlada sahip olur (*Yaratılış: 29:18-35; 30:1-24; 35:18*). Tanrı'nın vaadi doğrultusunda yola çıkan ve kardeşi Esav ile barışmaya çalışan Yakub gün ağarana kadar bir adamla güreşir. Adam galip gelemez ancak Yakub'un uyluk kemiğine vurarak yerinden çıkarır. Gün ağarmaya başlayınca adam kurtulmaya çalışır ancak Yakub kutsanmadıkça rakibini bırakmayacağını söyler. Adam da tanrısal bir varlığı yendiği için Yakub'a artık 'İsrail' ismiyle hitap edileceğini söyleyerek onu kutsar (*Yaratılış 32:24-29*). Yahudi inancına göre Yakub ile güreşen tinsel varlık Samael'dir (*Şeytan*). Samael'in, diğer melekler gibi Tanrı'nın hiz-

13 Haleva vd., *Tora-Bereşit*, 182-183.

metinde olduğuna ve görevinin insanların kendi iradeleri doğrultusunda seçimler yapmasına katkı sağlamak olduğuna inanan İsrailliler, Esav'ın koruyucu meleği olarak kabul ettikleri Samael'i ifade etmek için Aşmeday, Satan veya Malah Amavet (*Ölüm Meleği*) gibi isimler kullanmışlardır.[14]

Bu olayın ardından İsrail adını alan Yakub'un on iki oğlu (*Ruben, Şimon, Levi, Yahuda, İssakar, Zevulun, Dan, Naftali, Gad, Aşer, Yusuf ve Benyamin*) İsrail oğulları olarak anılmıştır. Yusuf'la birlikte başlayan Mısır yolculuğu İsraillilerin Mısır diyarına yerleşmesine imkân tanımıştır. Böylece İsrail halkı yıllardır hüküm sürmekte olan Mısırlıların kurumsallaşmış devlet yapılanmasını tanıma imkânı bulmuştur. Tanah'ın anlatımlarına göre küçük Yusuf'un abileri tarafından kuyuya atılması İsraillilerin geleceğini gözeten Tanrı'nın iradenin bir tecellisidir. Tanrı, hem Yusuf'un Mısır devletinde yönetici olmasını istediği için hem de İsraillilerin soyunu bu yolla muhafaza altına almak için Yusuf'u kardeşlerinin önünde Mısır'a göndermiştir (*Yaratılış 45:7-8*).

Mısırlıların ilk başta hoş karşıladığı İsraillilerin zamanla nüfusunun artması Mısır yönetimi tarafından bir tehdit olarak algılamıştır. İsraillilerin nüfusunu kontrol altında tutmak isteyen Mısırlılar gaddarca yöntemlere başvurmuşlardır. Ancak uzun süre Mısır topraklarında yaşayan İsraillilerin Mısır'ın sosyal ve ekonomik yapılanmasına entegre olmasından dolayı Mısırlılar, bünyelerinden söküp atamayacak kadar da İsraillilere bağımlı hale gelmişlerdir (*Çıkış 1:7-16*). Bu yüzden Tanrı'nın İsrailliler için kurtarıcı olarak seçtiği Musa'nın bütün çabalarına rağmen Mısırlılar hiç de hoşlanmadıkları İsraillilere muhtaç oldukları için onların Mısır'dan çıkışına izin vermemişlerdir (*Çıkış 7-11. bölümler*).

Sonuçta, Tanrı'nın inayeti ve Musa'nın önderliği sayesinde İsrailliler Mısır'dan büyük bir ekonomik kazanç ve bilgi birikimi elde etmiş halde çıkmayı başarmışlardır (*Çıkış 12-14. bölümler*). Mısır'dan çıktıktan sonra kayınpederi Yitro (*Jethro*) tarafından yapılan teklifi uygun bulan Musa, toplumu onluk, yüzlük ve binlik gruplara ayırmış ve başlarına geçirdiği Hâkimler aracılığı ile halkı yönetmiştir (*Çıkış 18:17-27*). Musa'nın ardından Tanrı tarafından İsraillilerin başına geçirilen Yeşu (*Joshua*) da kendisine bağlılık göstereceğine ant içen İsraillileri tek başına yönetmiştir (*Yeşu 1:1-18*).

---

14 Haleva vd., *Tora-Bereşit*, 253, 523.

Bölgeyi İsraillilerin düşmanlarından arındıran Yeşu, hileyle antlaşma yapan ve böylece canını kurtarıp köleliğe rıza gösteren Givon (*Gibeon*) halkı hariç ele geçirdiği topraklarda yaşamakta olan bütün insanları ve onların sahip oldukları bütün hayvanları Tanrı'nın buyruğu üzere kılıçtan geçirmiş ve bölgede tek bir canlı bırakmamıştır. Vefatından önce Yeşu, ele geçirilen toprakları ve hatta henüz ele geçirilmemiş ancak ileride ele geçirilecek olan bölgeleri İsrail boyları arasında paylaştırmıştır (*Yeşu 2-24*).

2. Hâkimler Dönemi Tecdit Hareketleri

Tanrı'nın, Yeşu dönemindeki İsraillilere buyruğu açık ve nettir. İsraillilerin atalarına vaat edilmiş olan topraklarda yaşamakta olan kadın, erkek, genç, yaşlı bütün insanların ve sahip oldukları koyun, keçi, inek ve eşek gibi bütün evcil hayvanların kılıçtan geçirilmesi istenmektedir. Kendi halkını o topraklara yerleştirmeden önce o bölgede yaşamakta olan unsurların tamamının imha edilmesini isteyen Tanrı, böylece İsraillilerin o topraklarda yaşayan halklarla kaynaşmasını ve o toplulukların dinî yaşantılarını benimseyerek asimile olmasını engellemek istemektedir.

Yeşu, Tanrı buyruğunu hiç taviz vermeden uygulayan dinî ve siyasi bir önderdir. Yeşu'nun konumunu İbrahim ve Musa gibi Tanah'taki güçlü karakterlere benzetmek mümkündür. Zira Yeşu, tıpkı Tanrı ile olan antlaşmasının bir belirtisi olmak üzere doksan dokuz yaşındaki İbrahim'in, on üç yaşındaki oğlu İsmail'in ve maiyetindeki bütün erkeklerin tamamının aynı gün içinde sünnet olması hadisesindeki (*Yaratılış 17:10-14; 17:23-27*) gibi ritüellerde bulunmuştur. Yeşu, Tanrı buyruğunu yerine getirerek Mısır'dan çıkan kuşağın çölde tükenmesi ve yeni doğanların sünnetsiz olması sebebiyle aynı gün içinde İsrailli erkeklerin tamamını taştan yapılma bıçaklarla sünnet etmiştir (*Yeşu 5:2-8*).

Tanah'ta anlatılan bu ritüel ile Tanrı ile İbrahim arasında yapılan antlaşmaya gönderme yapılmıştır. Böylece Tanrı'nın İbrahim'e yapmış olduğu vaadin gerçekleştiği ve antlaşmada zikredilen toprakların İbrahim'in neslineverildiği hatırlatılmıştır. Ayrıca bu ritüelin ardından Tanrı'nın İsraillilerin üzerindeki utancı kaldırdığını ifade etmesi (*Yeşu 5:9*) ile hem vaat edilen topraklara giren yeni neslin masumiyeti vurgulanmıştır hem de Tanrı'nın İbrahim ile yaptığı antlaşmanın Tanrı ile İsraillilerin yeni kuşakları arasında da yürürlükte kalmaya devam edeceği ifade edilmiştir.

Tanrı ile İbrahim arasında yapılan antlaşmanın ifade ediliş şekli olan Sünnet ritüelinin toplumsal boyuttaki tatbikini yineleyen Yeşu, ayrıca Mu-

sa'nın teofanilerinde olduğu gibi iki kere kutsalı tecrübe etme imkânı bulmuştur. Mısır'dan çıkış yapan İsraillilerin suları çekilen Kızıldeniz'den (*Red Sea*) geçişi (*Çıkış 14:21-30*) arketipinde olduğu gibi Yeşu da kendi döneminde Ahit Sandığı'nı taşıyan Kohen'lerin ayaklarını bastığı Şeria (*Jordan*) ırmağındaki suların çekilip nehir tabanının kurumasıyla İsraillilerin karşı kıyıya geçmesini sağlamıştır (*Yeşu 3:5-17*). İlkinde, İsrailliler zulüm gördükleri Mısır diyarından çıkarken suları çekilen Kızıl Deniz'in kuru tabanından geçmişlerdir. İkincisinde ise İsrailliler atalarına vaat edilen topraklara girmek için suları çekilen Şeria ırmağının kuru tabanından geçerek kendilerine vaat edilen topraklara girmişlerdir.

Yeşu'nun, Musa arketipinde olduğu gibi ikinci kez teofaniyi tecrübe edişi ise kutsal topraklarda olduğu gerekçesiyle Yeşu'ya çarığını çıkartmasının emredilmesidir. Tanah'ta Musa'ya, kutsal Horev (*Horeb*) dağında olduğu gerekçesiyle Tanrı tarafından "*çarıklarını çıkar, bastığın yer kutsal topraktır*" (*Çıkış 3:1-5*) denildiği anlatılır. Ayrıca Kur'ân-ı Kerîm'de Musa peygambere kutsal vâdi Tuvâ'da olduğu gerekçesiyle çarıklarını çıkarmasının emredildiği anlatılmaktadır (*Tâhâ 20/12*). Tanah'ın anlatımlarında bu hadisenin bir benzerinin Yeşu tarafından da yaşandığı görülmektedir. Ayak bastığı Eriha (*Jericho*) topraklarının kutsal olduğu gerekçesiyle Yeşu'ya çarıklarını çıkarması emredilmiştir (*Yeşu 5:15*). Yeşu'ya yapılan bu ikaz hem onun konumunu yükseltmektedir hem de İsraillilerin girmekte oldukları vaat edilen toprakların kutsiyetine vurgu yapmaktadır.

Yeşu'nun yaşadığı teofaninin Musa'nın yaşadıklarıyla benzerlik gösterdiğinin anlatılıyor olmasıyla birlikte Tanah'ta geçen bazı ifadeler Yeşu'nun konumunun Musa'nın önüne geçmesine engel teşkil etmektedir. Öncelikle Tanah'ta Yeşu'nun bilgeliği anlatılırken bu bilgeliğin gerçekleşmiş olmasına sebep olarak Musa'nın ellerinin Yeşu'nun üzerinde oluşu kaynak gösterilmekte ve ardından da Musa'nın Tanrı ile yaptığı yüz yüze görüşmelere (*Çölde Sayım 12:8*) atıf yapılarak Musa gibi birinin bir daha çıkmadığına vurgu yapılmaktadır (*Yasa'nın Tekrarı 34:9-12*). Böylece hem Yeşu'nun konumu yüceltilmiş olmakta hem de onun konumuna bir sınır getirilmiş olmaktadır.

İlk olarak Eriha şehrini ele geçiren Yeşu, İsrailli casuslarla iş birliği yapan bir hayat kadını olan Rahav (*Rahab*) ve ailesi hariç şehirdeki canlıların tamamını kılıçtan geçirir (*Yeşu 2-6. bölümler*). Ardından Ay şehrini ele geçirip

orada yaşayanların tamamını imha eder (*Yeşu 8:25*). Daha sonra da Makkeda, Livna, Lakiş, Eglon, Hevron, Devir Negev ve Şefela şehirlerini ele geçiren Yeşu, insanların ve hayvanların tamamının kılıçtan geçirilmesini sağlar (*Yeşu 10:28-40*).

Yeşu'nun ölümünün ardından başlayan Hâkimler döneminde İsrailliler ile Tanrı'nın arası bozulur, İsrailliler Tanrı'nın inayetinden mahrum kalır ve on iki İsrail boyunun tamamı Yeşu gibi tek bir güçlü lider etrafında birleşemez. Zayıf duruma düşen İsrailliler hem komşu halklar karşısında yenilgi yaşar hem de onların kültürel hegemonyası altına girer. Bunun nedeni Tanah'ın ifadesine göre İsraillilerin kendilerine vaat edilen topraklarda yaşamakta olan halklarla antlaşma yapmış olması ve onlarla bir arada yaşamaya başlamış olmasıdır. İsraillilerin bu davranışı Tanrı'nın buyruğunu çiğnemek anlamına gelmektedir. Dolayısıyla Tanrı bu duruma öfkelenir ve İsraillilere düşmanları karşısında yardım etmeyi keser. Ayrıca düşmanlarının ilahlarını da İsrailliler için bir tuzak ve imtihan konusu haline getirir (*Yeşu 2:1-4*).

Hâkimler döneminde İsrail boylardan Yahudaoğulları kolu kendilerine yardım eden Şimonoğullarıyla birlikte Kenanlılara saldırır, Yeruşalim'i (*Kudüs*) ele geçirerek tıpkı Yeşu'nun yaptığı gibi orada yaşamakta olan herkesi öldürüp şehri ateşe verirler. Ancak Yahudaoğulları Gazze, Aşkelon, Ekron şehirlerini ele geçirdikten sonra ovada yaşamakta olan halkı bölgeden uzaklaştırmazlar. Benyamin oğulları da Yeruşalim'deki Yevus halkını imha etmezler. Aynı şekilde İsraillilerin Manaşşe oğulları kolu Beytşean, Taanak, Dor, Yivleam, Megiddo halkını, Efrayimoğulları kolu Gezer halkını, Zevulun oğulları kolu Kitron ile Nahalol halkını, Aşer oğulları ve Naftali oğulları da ele geçirdikleri şehirlerde yaşamakta olan halkı imha etmezler hatta onlarla bir arada yaşamaya başlarlar (*Hâkimler 1:3-33*).

Hâkimler dönemi, tecdit faaliyetlerinin kurtuluş mücadeleleri ekseninde sürdüğü bir dönemdir. Herhangi bir dinde tecdit faaliyetlerinin yürütülüyor olmasının temel nedeni, çeşitli sebeplerden dolayı dejenere olmuş dinî inançları, dinî uygulama şekillerini veya dinsel kurumları aslına yani dinin ortaya çıktığı ilk haline döndürmektir. Reform veya ıslahat faaliyetleri ise dini inanç ve uygulamaları veya dinsel kurumları yeni gelişmelere uyarlamaktır. Bu bağlamda reform veya ıslahat faaliyetlerinin genel olarak modernleşmeye bir cevap olarak ortaya çıktığı ifade edilmektedir.[15] Bununla birlikte her dinin modernleşmeye cevabı farklı olmaktadır hatta aynı dinin

[15] Salime Leyla Gürkan, "Yahudi Geleneğinde Reform Anlayışları", *Milel ve Nihal* 5/2 (2008), 148.

farklı kültürel yapılarının dahi modernleşme karşısında sergiledikleri reform çabaları aynı neticeye ulaşmamaktadır.[16]

Tecdit hareketlerinin yapılmasının temel nedeni bazen dinden kopuşu engellemek içindir bazen de dindeki kopuşu tamir etmek içindir. Tecdit faaliyetlerini yürüten dinî önderler, ya dinden uzaklaşan kitleleri tekrar dine davet etmek için uğraşırlar ya da dine sonradan eklenmiş olan din dışı unsurları dinden arındırmak için uğraşırlar. Dolayısıyla tecdit faaliyetlerinin temel gayesi, zamanla bozulan insanı ya da dini unsurları olması gerektiği şekle, aslına uygun hale getirme çabası taşımaktadır.

Yeşu dönemindeki İsrailliler, Tanrı'nın buyruğunu yerine getirmek için kendilerine vaat edilen topraklarda bulunan şehirlere saldırıp ele geçirdikleri şehirlerde yaşamakta olan insanların ve onların sahip oldukları evcil hayvanların tamamını kılıçtan geçirmişlerdir. Hâkimler döneminde ise bu emrin tam olarak yerine getirilmediği görülmektedir. Tanrı'dan haber getiriyor olmalarından dolayı Hâkimlerin İsrailliler içerisindeki konumu oldukça değerlidir ancak Hâkimlerin komşu kabilelerin kralları ile aynı konuma sahip olmadıkları görülmektedir.[17] Hâkimler sınıfı, Tanrı'dan aldıkları haberlerle halkı yönetme misyonunu zamanla yitirmiş ve mahkemelerdeki yargıçlarla aynı konuma gelmişlerdir. Hatta daha sonraki dönemlerde verilen kararın sorumluluğunu tek bir yargıca bırakmamak adına yedi, yirmi üç ve yetmiş bir kişilik yargıç heyetleri oluşturulmuştur.[18] Bu durum Hâkimlerin sorumluluklarını azaltmış olmakla birlikte onların otoritelerinin zayıflamasına da neden olmuştur.

Hâkimler hakkında anlatılan hikayelerin kısa olması ve belirgin döngüsel özelliklerden yoksun oluşu eleştirilmiştir. Ancak bununla birlikte anlatılan hikayelerde işlenen tema, vurgu yapılan motifler ve krallığın inşa süreci, yabancılarla kurulan ittifaklar veya yabancılara benzeme tehlikesi gibi konulara dikkat çeken vurgulamalar nedeniyle Hâkimler hakkında anlatılan hikayelerin kısa olmasına rağmen verdikleri mesaj açısından oldukça önemli oldukları ifade edilmiştir.[19]

---

16 Seda Özmen, "Muhafazakârlık ve Reform Arasında Bir Hareket: Neolog Yahudilik", *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi* 4/1 (2015), 160-161.

17 Arthur E. Cundall, "Antecedents of the Monarchy in Ancient Israel", *Vox Evangelica* 3 (1964), 44.

18 Melikşah Aydn, "İslâm Hukuku ve Antik İbrani Hukukunda Yargıçlık", *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi* 26/1 (2022), 464.

19 Kenneth C. Way, "The Meaning of The Minor Judges: Understanding The Bible's Shortest Stories", *Journal of The Evangelical Theological Society* 61/2 (2018), 283.

Hâkimler dönemindeki tecdit faaliyetleri hem dinsel hem de siyasal unsurlar taşımaktadır. Zira bu dönemde yaşayan İsrailliler kendilerine vaat edilen topraklarda yaşamakta olan halkları tamamen imha etme emrini yerine getirme konusunda gevşeklik göstermişler hatta düşmanları ile antlaşma yapmışlar ve onlarla bir arada yaşamaya başlamışlardır. İsraillilerin siyasal ve kültürel geleceğini tehlikeye sokan bu duruma öfkelenen Tanrı, ilk önce İsraillilere komşu halkları kışkırtmış ve İsraillilere saldırmalarını sağlamıştır. Daha sonra yardımsız bıraktığı İsraillileri düşmanlarının eline teslim etmiştir. Ayrıca boyunduruk altına giren İsrailliler için düşmanlarının tapındığı ilahları da bir tuzak haline getirmiştir. Böylece İsrailliler kendi Tanrılarını terk edip bu ilahlara tapınmaya başlamışlardır. Bu durum kurtarıcı Hâkimlerin ölümüyle birlikte İsraillilerin tekrar Tanrı'yı terk etmesi sürecini de beraberinde getirmiştir. Döngü sürekli tekrarlanmış ve bu şekilde Tanrı, İsrail halkının önce acı çekmesini ardından hatasını anlamasını sağlamış daha sonra da pişmanlık gösteren İsraillilerin arasından seçtiği Hâkimler vasıtasıyla kendi halkı olan İsraillileri düşmanlarından tekrar kurtarmıştır (*Hâkimler 2:16-23*).

2.1. Otniel (Othniel) Dönemi

Tanah'a göre, Tanrı buyruğunu yerine getirmeyerek komşu halklarla birlikte yaşamaya başlayan ve düşmanlarıyla içli dışlı olmanın neticesinde onların tapınmakta olduğu Baal (*Baalim*) ve Aşera (*Asheroth*) ilahlarına tapınmaya başlayan İsraillileri cezalandırmak için Tanrı, Aram-Naharayim halkının kralı olan Kuşan-Rişatayim'i (*Cushan-Rishathaim*) İsraillilerin üzerine salmış ve sekiz yıl boyunca İsraillilerin onun boyunduruğu altında kalmasını sağlamıştır. İsraillilerin yakarışları neticesinde Tanrı, İsraillilerin arasından Otniel'i kurtarıcı olarak seçmiş ve onu kendi ruhuyla kuvvetlenmiştir. Üzerine Tanrı'nın ruhu inen Otniel, İsraillileri Kuşan-Rişatayim'in boyunduruğundan kurtarmış ve İsraillilerin kırk yıl boyunca barış ve huzur içinde yaşamasını sağlamıştır (*Hâkimler 3:7-11*). Bu anlatımda geçen Tanrı'nın ruhu ifadesindeki 'ruh' kelimesi ile 'rüzgâr', 'nefes', 'hava', 'eğilim' veya 'canlılığın' kastedilmiş olabileceğine dair yorumlar yapılmıştır.[20]

Otniel karakteri, Yeşu döneminin ihtiyarları ile Hâkimler dönemi arasında yaşamış olan bir geçiş dönemi figürü olarak görülmüştür. Ancak bazı

---

[20] Lee Roy Martin, "Power to Save: The Role of the Spirit of the Lord in the Book of Judges", *Journal of Pentecostal Theology* 16 (2008), 25.

tarihçiler Otniel karakterinin tipik Hâkim formatıyla uyuşmaması ve Otniel'in kendisiyle mücadele ettiği söylenen Aram kralı Kuşan-Rişatayim isminin tarihi bir karakter olmaması sebebiyle Otniel'in gerçekten var olmadığını iddia etmişlerdir. Onların iddiasına göre Otniel karakteri İsrailliler in Yahuda oğulları kabilesinden bir kahramanın Hâkimler arasında yer alması arzusu ile kurgulanmıştır.[21]

2.2. Ehut (Ehud) Dönemi

Tanah'ın anlatımlarına göre Otniel'in ardından İsrailliler yine Tanrı'yı kızdıracak davranışlarda bulunur. İsraillilere öfkelenen Tanrı, onların üzerine Moav halkının Kralı olan Eglon'u saldırtır. Eglon, kendi safına çektiği Ammon ve Amalekli askerlerle birlikte İsraillilere saldırır ve on sekiz yıl boyunca İsraillilere esaret hayatı yaşatır. İsraillilerin yakarışları neticesinde Tanrı onları kurtarması için İsraillilerin Benyamin oğulları kabilesinden Ehut'u seçer (*Hâkimler 3:12-15*). Tıpkı Otniel olayında olduğu gibi kurtarıcı karakter olan Ehut Tanrı tarafından seçilmiştir. Ancak bu anlatımdaki en önemli fark, Otniel'in üzerine inen Tanrı'nın ruhunun Ehut'a da indiğine dair bir bilginin anlatılmıyor olmasıdır.

Kurtarıcı Ehut karakterinin Otniel'den farklı bir diğer yönü de Ehut'un bireysel başarılarında görülmektedir. Otniel, İsraillilerin düşmanı olan kral Kuşan-Rişatayim ile savaşmış ve onu yenmek suretiyle İsraillileri kurtarmıştır. Buna karşılık Ehut, kendi başına tertiplediği bir suikast ile İsraillileri kurtarır. Suikastı gerçekleştirdikten sonra Ehut'un Efrayim'e (*Ephraim*) gidip boru çalmak suretiyle dağlarda yaşamakta olan İsraillileri topladığının anlatılıyor olması da suikast planından diğer İsraillilerin haberinin olmadığı izlenimini vermektedir. Dolayısıyla Ehut olayında bireysel çabanın çok daha fazla ön plana çıktığı görülmektedir.

Suikast hadisesi, Tanah'ın anlatımına göre şu şekilde gerçekleşir. Ülkeyi işgal eden Moav kralı Eglon'a haraç götürmekle görevli olanlar arasında Ehut da yer almaktadır. Haraç teslim edildikten sonra yanındaki İsrailliler ile birlikte Gilgal bölgesine kadar yürüyen Ehut onların yanından ayrılarak geri döner ve Kral Eglon'a çok önemli bazı gizli bilgiler anlatacağını söyler. Kral Eglon, odadakileri dışarıya çıkartır ve Ehut'u yanına çağırır. Solak olan Ehut kralın huzurunda eğilirken sağ kalçasında gizlediği hançeri çıkarıp

[21] Gershon Bacon - S. David Sperling, "Judges", *Encyclopaedia Judaica* (Detroit-London: Thomson Gale, 2007), 11/561.

kral Eglon'un karnına saplar ve kapıyı kilitleyerek hızla oradan uzaklaşır. Efrayim bölgesine ulaşan Ehut dağlarda yaşayan İsraillileri toplar ve onlara önderlik yaparak Şeria ırmağındaki geçitlerde Moav askerlerinin tamamını imha eder. Böylece Moavlılar İsraillilerin boyunduruğu altına girer ve İsrailliler Ehut sayesinde seksen yıl esenlik içinde yaşar (*Hâkimler 3:16-30*).

2.3. Şamgar (Shamgar) Dönemi

Tanah'ta Ehut'tan sonra İsraillilerin başına Şamgar'ın geçtiği anlatılır. Ancak Şamgar ile ilgili sadece tek bir pasuk (*ayet*) vardır. Hakkında ayrıntılı bilgi verilmeyen Şamgar'ın Filisitinliler (*Philistine*) ile mücadele ettiği, tek başına altı yüz Filistinliyi sadece elindeki bir üvendire (*Öküzleri çift halinde yürütebilmek maksadıyla kullanılan bir alet*) ile öldürdüğü ve İsraillileri Filistinlilerin boyunduruğundan kurtardığı anlatılır (*Hâkimler 3:31*).

Şamgar'ın hikayesi daha önce anlatılan iki hâkimden oldukça farklıdır. Otniel'in hikayesinde, düşmanları olan Aramlılardan kurtarılan İsraillilerin dine dönüş yaptığı ve kırk yıl boyunca Otniel'in önderliğinde Tanrı buyrukları doğrultusunda yaşadıkları anlatılmaktadır. Ancak Otniel'in ölümü ile birlikte İsraillilerin Tanrı'yı öfkelendirecek işler yapmaya başladıkları ve bu yüzden de bir diğer düşmanları olan Moavlıların saldırısına maruz bırakıldıkları anlatılmaktadır. Bu şekilde başlayan Ehut hikayesinde de benzer bir format göze çarpmaktadır. İsraillileri Moavlılardan kurtaran Ehut sayesinde İsrail toplumunda seksen yıllık bir dine dönüş yaşanmış ve Ehut'un ölümüyle birlikte tekrar dinden kopuş başlamış ve tekrar İsrailliler düşman saldırılarına maruz kalmışlardır.

Şamgar hikayesinin evveliyatında yaşanan süreç Tanah'ta anlatılmamaktadır. İsraillilerin ne zaman Tanrı'yı kızdırdığı ve Tanrı'nın Filistinleri İsraillilerin üzerine ne zaman saldırttığı anlatılmaz. Sadece Şamgar'ın tek başına elindeki üvendire ile altı yüz Filistinliyi öldürdüğü ve İsraillileri kurtardığı bilgisi verilir. Şamgar isminin İsrailli ismine benzemiyor olması,[22] Tanah'ta Şamgar hakkında ayrıntılı bilgilerin verilmemiş olması ve Şamgar'ın Ehut ile aynı dönemde yaşamış olması gibi sebeplerden dolayı Şamgar'ın Hâkim oluşuna kuşku ile yaklaşılmıştır. Hatta onun Kenanlı bir savaşçı olabileceğine dair bazı yorumlar yapılmıştır.[23]

---

[22] Richard S. Hess - Denver Seminary, "Issues in The Study of Personal Names in The Hebrew Bible", *Currents in Research* 6 (1998), 174.

[23] Bacon - Sperling, "Judges", 11/563.

2.4. Debora (Deborah) Dönemi ve Barak

Kadın olmasına rağmen Debora, İsrail toplumunca dışlanmayan ve Tanrı'dan aldığı haberleri kadın ilkel kabile büyücülerinden farklı olarak İsrailli erkek peygamberlerle aynı formatta ileten bir karakterdir.[24] Debora'nın hikayesi, daha önceki diğer Hâkimlerin hikayesi ile aynı üslupta başlar. Tanah'ın anlatımına göre Debora'dan önce Hâkimlik yapan Ehut ölmüştür ve İsrailliler Tanrı'nın gözünde kötü olanı yapmıştır. Dolayısıyla İsraillilere öfkelenen Tanrı İsraillilerin düşmanlarından Kenanlı kral Yavin'i İsraillilere saldırtmış ve İsrailliler için yine esaret hayatı başlamıştır. İsrailliler yirmi yıl süren bu esaret döneminde pek çok sıkıntı çekmiş ve Tanrı'ya yakarışlarda bulunmuşlardır.

Kenanlı kral Yavin'in boyunduruğu altında eziyet çeken İsraillilerin davalarına o dönemde bakmakta olan hâkim, Lapidot'un (*Lappidoth*) karısı olan Debora isimli bayandır. Debora, Tanrı tarafından Abinoam'ın oğlu Barak'a verilen bir vazifeyi tebliğ eder. Barak'ın Naftali oğulları ve Zevulun oğulları kabilesinden toplayacağı on bin askerle Tabor dağına doğru ilerlemesi gerekmektedir. Çünkü Tanrı Kenanlı kral Yavin'in ordusunu Barak'ın ellerine teslim edecektir. Barak bu görevi yerine getireceğini söyler ancak savaşa giderken Debora'nın da orduyla birlikte savaş meydanına gelmesini şart koşar. Debora şartı kabul eder ancak Barak'ı uyarmayı da ihmal etmez. Zira bu şekilde Tanrı, kral Yavin'in ordusunu bir kadının eline teslim etmiş olacak ve Barak muzaffer bir komutan olma şerefinden mahrum kalacaktır. Barak, Debora'nın da savaşa katılması konusunda ısrar eder ve sonuçta ikisi de savaş meydanı olan Kişon (*Kishon*) vadisine giderler.

İsrailliler kolay bir zafer elde ederler ve kral Yavin'in komutanı olan Sisera hariç düşman askerlerinin tamamı kılıçtan geçirilir. Komutan Sisera ise kaçıp müttefiki olan Heber'in karısı Yael'in (*Jael*) çadırına sığınır ve Yael'in örttüğü yorganın altına saklanarak uyur. Bu esnada Yael eline aldığı çadır kazığını uyumakta olan Sisera'nın kafasına saplayarak onu öldürür ve İsraillilere durumu haber verir. Bunun ardından İsrailliler, ordusunu ve komutanını kaybeden kral Yavin'i de ortadan kaldırarak tekrar özgürlüklerine kavuşurlar ve kırk yıl boyunca esenlik içinde yaşarlar (*Hâkimler 4:1-24; 5:31*).

Debora'nın hikayesi güçlü kadınların öne çıktığı bir tema taşımaktadır. İsraillilerin bir kadın Hâkim tarafından yönetilmesi, bu kadının savaşa ka-

---

[24] William R. Osborne, "A Biblical Reconstruction of the Prophetess Deborah in Judges 4", *Jesot* 2/2 (2013), 213.

tılması ve düşman ordusunun komutanının kafasına bir kadının çadır kazığını saplayarak öldürmüş olması İsrail toplumuna önemli mesajlar vermektedir. Debora'nın da savaş meydanında hazır bulunmasını şart koşan Barak'a Debora'nın verdiği cevapta da ifade edildiği gibi savaş meydanından kaçınan İsrailli erkekler galibiyetin onurundan mahrum bırakılmıştır. Bu tema, düşmanın güçlü komutanı Sisera'yı bir ev hanımı olan Yoel'in çadır kazığı ile öldürmüş olmasının anlatılmasıyla pekiştirilmiştir. Bu anlatımın verdiği bir diğer mesaj da İsrailli kadınlara yöneliktir. Tanrı'nın desteklemesi halinde zaferin katiyen gerçekleşeceği ve bu çabayı kadın erkek her kim gösterirse göstersin Tanrı'nın inayeti ile mutlaka başarılı olacağı ifade edilmiştir.

2.5. Gidyon (Gideon) Dönemi

Tanah'ta, Debora'nın ölümüyle birlikte İsraillilerin yine Tanrı'yı kızdıracak davranışlarda bulundukları, bu yüzden de Tanrı'nın İsraillileri Midyanlıların (*Midian*) eliyle cezalandırdığı anlatılmaktadır. Sayıları çekirge sürüsü kadar kalabalık olan Midyanlıların İsraillilerin ekinlerine ve hayvanlarına el koydukları, yakıp yıktıkları bu yüzden de İsraillilerin dağlarda yaşamak zorunda kaldıkları anlatılmaktadır. Başlarına gelen felaketlerin ardından İsraillilerin yakarışlarına kulak veren Tanrı, kurtarıcı olarak seçtiği Gidyon'a bir melek gönderir. Melek, Gidyon'a Tanrı tarafından seçildiğini haber verir. Bu durumu garipseyen Gidyon, kendi boyunun İsraillilerin en zayıf boyu olan Maneşşe oğulları olduğunu kendisinin de boyunun en zayıflarından biri olduğunu söyler. Melek de ona Tanrı'nın inayeti ile Midyanlıları tek başına bozguna uğratacağını söyleyerek başarının kaynağının Tanrı olduğunu hatırlatır (*Hâkimler 6:1-16*).

Tanah'ın bu anlatımı, tıpkı altı yüz kişilik Filistin askerini sadece bir üvendire ile tek başına öldüren Şamgar (*Hâkimler 3:31*) örneğinde olduğu gibi İsraillilere bir mesaj verme amacı taşımaktadır. İsraillileri asıl kurtaran Tanrı'dır. Bu mesajı vermek için İsraillileri kurtarması maksadıyla Tanrı tarafından seçilen kişilerin aslında kendilerinden bir güce sahip olmadıkları, ayrıca soylarının veya boylarının gücü ile değil Tanrı tarafından kendilerine verilen bir güç ile bunu yaptıkları anlaşılsın diye Gidyon'un ağzından bu hakikat perçinlenerek vurgulanmaktadır.

Gidyon böyle bir şeyin mümkün olamayacağını belirterek eğer bu durum gerçekleşecekse bir belirti görmek istediğini söyler ve meleğe bir kur-

ban sunar. Melek elindeki değnek ile adağın sunulduğu kayaya dokunur ve çıkan ateşle sunu yanar. Böylece Gidyon ikna olur ve bu olayın yaşandığı yere bir anıt diker. Gece olunca melek yine görünür ve Gidyon'dan İsrailli-lerin düşmanlarının tapınmakta olduğu ilahlardan Baal'ın sunağını yıkmasını, Aşera'nın da putunu kırmasını ve Tanrı adına bir sunak yapmasını söyler. Gidyon emri yerine getirir ve babasının evine sığınır. Halk Gidyon'u cezalandırmak isteyince babası toplanan kalabalığa, yıkılan sunağın Baal putuna ait olduğunu ve Baal'ın gerçekten bir ilah olması halinde kendi hakkını kendisinin savunabileceğini söyleyerek oğlunu savunur (*Hâkimler 6:17-32*). Putları kırıp sunakları yıkan ve Tanrı adına yeni bir sunak yapan Gidyon'un bir din kurucusu olup olamayacağı konusu tartışılmış olup Gidyon'un bu davranışı sebebiyle ancak bir reformist olarak kabul edilebileceği görüşü öne sürülmüştür.[25]

Putları kırması olayının ardından Tanrı'nın ruhu, daha önce Otniel'de de olduğu gibi (*Hâkimler 3:10*) Gidyon'un üzerine iner ve onu yönlendirmeye başlar. Gidyon, boruyu çalarak halkı toplar ve Tanrı'dan kendisinin seçildiğine dair bir belirti göstermesini ister. Gidyon harman yerinin ortasına bir yün yumağı bırakır ve hiçbir yere çiy düşmez iken sadece yün yumağının ıslanmasını ister. Ertesi gün yumaktan bir tas su çıkar ancak başka hiç bire çiy düşmez. Bu durumu teyit etmek için Gidyon, bu sefer de tersinin olmasını ister. Tanrı kabul eder ve ertesi gün yumak kupkurudur ancak harman yerinin her yerine çiy düşmüştür (*Hâkimler 6:34-40*).

Gidyon'un etrafına toplanan İsraillilerin sayısı çok fazladır. Tanrı bu duruma müdahale eder ve İsraillilerin kendi çabaları ile zaferi elde ettiklerini düşünmelerini istemediğini söyleyerek Gidyon'a askerlerinin sayısını azaltmasını emreder. Sayı azaltılır ancak Tanrı yine de ordunun kalabalık olduğunu düşünür ve son bir eleme daha yapmak ister. Gidyon'a ordusuna su içirmesini söyler. Köpek gibi dizleri üzere çömelerek dilleriyle su içenleri elemesini ve sadece elleriyle su içenlerle birlikte yola devam etmesini emreder. Sonuçta sadece üç yüz kişilik bir ordu kalır (*Hâkimler 7:1-8*).

Tanrı, Gidyon'a düşmana geceleyin saldırmasını emreder ve korkması halinde yanına hizmetkarı Purah'ı da alabileceğini söyler. Yanına uşağını da alan Gidyon gizlice düşman ordugahına sızar. Düşman askerleri kendi ara-

---

[25] Stanley A. Cook, "The Theophanies of Gideon And Manoah", *The Journal of Theological Studies* 28/112 (1927), 370.

larında konuşmaktadırlar ve gördükleri rüyaları mağlup olacakları yönünde yorumlamaktadırlar. Bu sözleri duyan Gidyon rahatlar ve üç yüz kişilik ordusunu üçe ayırır. Askerlere ellerine aldıkları testileri kırmalarını, boru çalarak bağırmalarını ve ellerindeki çıraları yakmalarını emreder. Tanah'ın ifadesine göre bu tabloyu gören düşman askeri panikle birbirine saldırır ve düşman mağlup olur (*Hâkimler 7:16-25*).

Bu anlatımda korkması halinde Gidyon'un yanına uşağını da alabileceğinin söylenmesi ve Gidyon'un uşağıyla birlikte gittiğinin anlatılması, kahramanlaştıran Gidyon karakterini zayıflatmaktadır. Böylece mutlak gücün kaynağının ve zaferin asıl sahibinin Tanrı olduğuna vurgu yapılmaktadır. Ayrıca aynı temayı işlemek için düşman askerlerinin kendilerine gösterilen rüya sayesinde morallerini yitirmiş olduğu hatırlatılmakta ve İsrailliler için dini bir ritüel olan[26] borunun (*Şofar*) çalınması ile birlikte düşman askerlerinin birbirlerine kılıç çektiği ve düşmanın bu şekilde hezimete uğradığı anlatılmaktadır.

Gidyon'un ölümünün ardından İsrailliler önce Gidyon'un ailesine vefasızlık ederek onlara haksızlık etmiş daha sonra da Tanrı'yı terk edip komşu ulusların ilahlarına tapınmaya başlamışlardır (*Hâkimler 8:32-35*). Gidyon'un ölümüyle birlikte yaşanan iç karışıklıklarla boğuşan İsrailliler, bu sorunlara neden olan kişilerin Tanrı tarafından cezalandırılması ile huzura kavuşabilmişlerdir. Bu dönemde İsraillileri yirmi üç yıl Tola, yirmi iki yıl boyunca da Yair (*Jair*) yönetmiştir (*Hâkimler 9:1-57; 10:1-5*).

2.6. Yiftah (Jephthah) Dönemi

Tanrı tarafından seçilen Hâkimlerin İsraillileri kurtarması, seçilen Hâkimin ölümüyle birlikte İsraillilerin Tanrı'yı terk etmesi ve Tanrı'nın da İsraillilerin başına komşu halkları musallat etmesi döngüsü bir kez daha tekerrür etmiş ve bu sefer Tanrı İsraillileri kurtarması için Yiftah'ı seçmiştir. Tanah'ın anlatımlarına göre Gilat (*Gileadite*) isminde bir adamla fahişe bir kadının çocuğu olan Yiftah, mirasa ortak olmaması için üvey kardeşleri tarafından evden kovulmuştur. Savaş patlak verince Tanrısal bir soruna insani bir çözüm arayan İsrailliler aşırı uçlarda yaşayan, liderlik ve dövüş becerileri ile meş-

---

[26] Rabi Nisim Behar, *El Gid Para El Pratikante Dini Uygulama Rehberi*, ed. Moşe Farsi, çev. Mordehay Yanar (İstanbul: Gözlem, 2009), 265-269.

hur olan Yiftah'a komutanlık teklif ederler.[27] Savaşın kazanılması halinde de Yiftah'ın liderliği altında bir araya gelme sözü verirler. İsrailliler Yiftah'ın komutası altında zafer kazanırlar. Yiftah da Tanrı'ya şükretmek için döndüğünde evinin kapısından çıkacak ilk kişiyi Tanrı için yakmalık kurban olarak sunacağına dair yemin eder. Kapıdan ilk olarak çıkan kişi Yiftah'ın tek çocuğu olan bekar kızıdır. Yiftah adağını yerine getirerek kızını Tanrı için kurban eder. Bu hadisenin ardından İsrailli kadınlar her yıl kırlara çıkarak dört gün yas tutmaya başlarlar (*Hâkimler 11:1-40*).

Sonraki dönemlerde bu ritüelin uygulanmaya devam ettiği ve Orta çağ Avrupası Aşkenaz (*Ashkenaz*) Yahudilerinin yas esnasında su içmekten uzak durmayı da ritüele ekledikleri ifade edilmektedir.[28] Ayrıca Yiftah'ın insan kurbanını eleştiren bazı yaklaşımlar İsraillilerin yabancılarla birlikte yaşamalarının bir neticesi olarak yabancılara benzediklerini ve Yiftah'ın bu sebepten dolayı yanlış olan bu insan kurbanı adağında bulunduğunu savunmaktadırlar.[29]

Gidyon örneğinde kurtarıcı Hâkim olan Gidyonu'un İsraillilerin en zayıf boyunun en küçük ferdi olduğunun anlatılması (*Hâkimler 6:15*), Hâkimi seçip görevlendiren Tanrı'nın azametine yönelik bir vurgulamadır. Burada işlenen tema ile İsrailliler arasında en değersiz kişinin dahi İsrailliler için bir kurtarıcı olabilmesinin ancak Tanrı'nın inayeti sayesinde mümkün olabileceği mesajı ön plana çıkartılmaktadır. Aynı tema Yiftah örneğinde de göze çarpmaktadır. Bir fahişenin oğlu İsrailliler için kurtarıcı olmuştur. Ayrıca Yiftah örneğinde işlenen ikinci tema ise Yiftah'ın Tanrı'ya olan bağlılığıdır. Zira Yiftah sözünü tutarak tek evladını Tanrı'ya kurban etmekten imtina etmemiştir.

2.7. Şimşon (Samson) Dönemi

Şimşon'un gösterdiği bireysel kahramanlık Şamgar'ınki ile benzerlik göstermektedir. Zira Tanah'ta her ikisi için de sahip oldukları kudretin tek başlarına kalabalık bir orduyu hezimete uğratacak kadar muazzam olduğu anlatılmaktadır. Ancak Tanah'ta, Şamgar hakkında sadece bir pasuk (*ayet*)

---

27 Robin Baker, "Double Trouble: Counting the Cost of Jephthah", *Journal of Biblical Literature* 137 (2018), 50.

28 Elisheva Baumgarten, "'"Remember that glorious girl"': Jephthah's Daughter in Medieval Jewish Culture", *The Jewish Quarterly Review* 97/2 (2007), 209.

29 David Janzen, "Why the Deuteronomist Told about the Sacrifice of Jephthah's Daughter", *Journal for the Study of the Old Testament* 29/3 (2005), 341.

içinde kısaca bilgi verilmiş iken (*Hâkimler 3:31*) Şimşon'un hikayesi, doğumundan ölümüne kadar ayrıntılı bir şekilde dört bölüm boyunca anlatılmıştır (*Hâkimler 13-16*).

Tanah'ın anlatımına göre Şimşon, kısır bir annenin çocuğu olarak doğmuştur. Bu tema önemlidir zira Tanah'ta kısır olan ve hatta çok yaşlanıp menopoza girmiş olan kadınların mucizevi bir şekilde yapmış oldukları doğumlar İsrail tarihi açısından önemli kişilerin doğması anlamı taşımaktadır. İsraillilerin atası olan İshak, hem kısır olan hem de âdetten kesilmiş yaşlı bir kadın olan Sara tarafından doğurulmuştur (*Yaratılış 18:10-11*). İsraillilerin babası olan Yakub'un annesi Rebeka da kısır olmasına rağmen doğum yapmıştır (*Yaratılış 25:21*). İsraillilerin kıtlıktan kurtulmasını sağlayan ve onlara Mısır kapılarını açan Yusuf'un annesi Rahel de kısırdır (29:31; 30:22-24). Hâkimler döneminin ardından krallar dönemine geçiş sürecini yürüten Samuel'in annesi Hanna da kısırdır (*I. Samuel 1:6-20*).

Şimşon'un annesi, henüz hamile kalmadan önce yanına gelen ruhani bir varlık tarafından uyarılır. Kısır olduğu halde çocuk doğuracağı müjdesi verilir ve hamile kaldıktan sonra içkiden ve dinen kirli sayılan yiyeceklerden uzak durması söylenir. Ayrıca çocuk doğduktan sonra da çocuğun saçları asla kesilmeyecektir. Kadın koşarak kocasının yanına gider ve olan biteni ona anlatır. Kocası tinsel varlığın yanına gider ve Gidyon'un hikayesindeki gibi (*Hâkimler 6:17-21*) ruhani varlık için bir oğlak keserek kurban sunar. Ruhani varlığın sunuyu kabul ettiğinin işareti görülür, yiyecekler alev alır ve yanar. Böylece karı koca gelenin Tanrı'nın meleği olduğuna inanırlar (*Hâkimler 13:3-23*).

Gençlik çağına erişen Şimşon gördüğü bir Filistinli kıza âşık olur ve anne babasını da ikna ederek onunla evlenmeye karar verir. Tanah'ta bu olaylar anlatılırken Şimşon'un Filistinli bir kızla evlenme arzusunun aslında Tanrı'nın bir planı olduğu vurgulanır. Yolculuk esnasında Şimşon'un karşısına bir aslan çıkar. Tanrı'nın ruhuyla desteklenen Şimşon, çıplak elleriyle aslanı parçalar. Şölen yerine varan Şimşon, Filistinli gençlere bir bilmece sorar. Bilmecenin cevabını bulamayan gençler Şimşon'un evleneceği kızı tehdit ederek ondan cevabı öğrenmesini isterler. Kızın getirdiği cevabı gençler Şimşon'a söylerler ve bilmece yarışmasını kazanırlar. Bu duruma öfkelenen Şimşon bilmecede kaybettiği için ödemesi gerekenleri temin etmek üzere Aşkelon'a (*Ashkelon*) gider ve otuz kişiyi yağmalar. Bu arada ortadan kaybo-

lan Şimşon'un evleneceği kız da Şimşon'un sağdıcına eş olarak verilir (*Hâkimler 14:1-20*).

Evleneceği Filistinli kızın bir başkasıyla evlendirildiğini öğrenen Şimşon, Tanah'ın ifadesiyle Filistinlilere kötülük etmeye hakkı olduğunu düşünür ve yakaladığı üç yüz çakalın kuyruğuna bağladığı çıralarla Filistinlilerin ekinlerini ve bağlarını yakar. Filistinliler de Şimşon'u cezalandırmak için onun evlenmek istediği kadını ve babasını yakarlar. Şimşon da bunun intikamını almak için oradaki Filistinlilerin çoğunu öldürür. Bunun üzerine Filistin ordusu boyunduruğu altındaki Yahuda oymağına saldırmaya karar verir. Yahuda oymağı Filistinlilerin taarruzunu önlemek için Şimşon'u bağlayıp düşmanlarına teslim eder. Üzerine Tanrı'nın ruhu inen Şimşon, ellerindeki bağları koparır ve yeni ölmüş bir eşeğin çene kemiğiyle Filistin ordusundan bin kişiyi öldürür. Böylece liderliği elde eden Şimşon yirmi yıl boyunca İsraillileri yönetir (*Hâkimler 15:1-20*).

Şimşon sürekli Gazze'ye giderek fahişelerle birlikte olmaktadır. Bu yolculukları esnasında Şimşon, Delila (*Delilah*) isimli Filistinli bir kadına âşık olur. Filistinliler Şimşon'dan gücünün kaynağını ve zayıf noktasının sırrını öğrenmesi için Delila'yı sıkıştırırlar ve sırrı öğrenmesine karşılık her Filistin beyinin kadına bin yüz parça gümüş vereceğini söylerler. Önceleri sırrını gizleyen Şimşon sonunda kadına gücünün sırrını söyler ve saçlarının kesilmesi halinde güçsüz kalacağını anlatır. Delila, Şimşon uyurken saçlarını keser ve Filistinli askerleri çağırır. Saçı kesilen Şimşon'u Tanrı da terk etmiştir. Güçsüz kalan Şimşon'un gözleri oyulur ve zincirlenerek götürülür (*Hâkimler 16:1-21*).

Şimşon zindandayken saçları da uzamaya başlamıştır. Filistinliler düzenledikleri bir şölende tapınağa getirdikleri Şimşon'u oynatarak onunla eğlenmek isterler. Şimşon, oyulan gözlerinin intikamını almak için Tanrı'ya yakarır ve bir kez daha kendisini güçlendirmesi için dua eder. Tanrı, Şimşon'un yakarışlarına karşılık verir ve onu güçlendirir. Şimşon, tapınağın taşıyıcı sütunlarını yıkarak kendisiyle birlikte orada bulunanların da ölmesini sağlar (*Hâkimler 16:22-31*).

Sonuç

İsraillilerin Tanrı'nın buyruğunu terk ederek Tanrı'nın öfkesine maruz kalmasının sebebi kendilerine vaat edilen topraklarda yaşamakta olan in-

sanların ve onların hayvanlarının tamamını öldürmeyip o halkalarla antlaşmalar yapması ve onlarla yaşamaya başlamasıdır. İsrailliler Hâkimler döneminden önce Yeşu önderliğinde top yekûn birlikte hareket etmiş, Tanrı tarafından kendilerine vaat edilen toprakları ele geçirmiş ve Tanrı buyruğu uyarınca o bölgede yaşamakta olan toplulukları tek bir canlı kalmayacak şekilde imha etmişlerdir. Hâkimler döneminde ise bu imha faaliyeti süreci, daha önce Yeşu tarafından İsrail boylarına taksim edilen her bir bölgenin, kendi payına düşen boy tarafından temizlenmesi şeklinde sürdürülmüştür. Ancak bu boylardan bazıları kendi payına düşen bölgelerde top yekûn imha faaliyetini sürdürme konusunda gevşeklik göstermiş ve Tanrı'yı öfkelendirmiştir.

Hâkimler dönemindeki tecdit faaliyetleri; İsraillilerin Tanrı'nın buyruğunu terk etmesi, İsraillilerin düşmanlarının Tanrı tarafından kışkırtılması, düşmanları tarafından İsraillilere eziyet edilmesi, İsraillilerin yaptıklarından pişmanlık duyup Tanrı'ya yakarışta bulunması, Tanrı tarafından seçilen bir kurtarıcının İsraillileri düşmanlarından kurtarması, İsraillilerin refah ve huzura kavuşması ve ardından İsraillilerin Tanrı'nın buyruğunu tekrar terk etmesi, Tanrı'nın İsraillilerin düşmanlarını kışkırtıp İsraillilere saldırtması ile birlikte aynı sürecin Tanrı tarafından seçilen bir diğer Hâkim önderliğinde tekrar tekrar yaşanması şeklinde gelişen bir kısır döngü sürecidir.

Hâkimler dönemindeki tecdit faaliyetlerinin karakteristik özelliği İsrailli-lerin Tanrı buyruğuna mutlak itaatini sağlama amacı taşımaktadır. İsrailliler-in Tanrı'nın buyruklarına uyması onların dürüst, ahlaklı, yardımsever veya merhametli olmasından çok daha önemlidir. Bu sebeple tecdit faaliyetlerinin uygulanış şekli, İsraillilerin daha iyi bir insan olması için onların düşünsel veya duygusal açıdan eğitilmesi şeklinde gerçekleşmemiştir. Mutlak itaatin sağlanmasının amaçlandığı bu süreçte ödül ve ceza unsurları kullanılmak suretiyle İsraillilerde Tanrı buyruğuna itaat yönünde bir davranış değişikliğinin yaşanması sağlanmıştır.

Kaynakça

Aydın, Melikşah. "İslâm Hukuku ve Antik İbrani Hukukunda Yargıçlık". *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi* 26/1 (2022), 451-467.

Bacon, Gershon - Sperling, S. David. "Judges". *Encyclopaedia Judaica*. 11/561-566. Detroit-London: Thomson Gale, 2007.

Baker, Robin. "Double Trouble: Counting the Cost of Jephthah". *Journal of Biblical Literature* 137 (2018), 29-50.

Baumgarten, Elisheva. "Remember that glorious girl: Jephthah's Daughter in Medieval Jewish Culture". *The Jewish Quarterly Review* 97/2 (2007), 180-209.

Behar, Rabi Nisim. *El Gid Para El Pratikante Dini Uygulama Rehberi*. ed. Moşe Farsi. çev. Mordehay Yanar. İstanbul: Gözlem, 2009.

Besalel, Yusuf. *Yahudilik Ansiklopedisi*. İstanbul: Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın A.Ş., 2001.

Cook, Stanley A. "The Theophanies of Gideon And Manoah". *The Journal of Theological Studies* 28/112 (1927), 368-383.

Cundall, Arthur E. "Antecedents of the Monarchy in Ancient Israel". *Vox Evangelica* 3 (1964), 42-50.

Çınar, Aynur. "Yahudi Geleneğinde On İki Ata: İsrail'in Oğulları". *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 16 (2018), 137-172.

Dhavamony, Marihuasi. "Dinin Tarihsel Fenomenolojisi: Alanı ve Metodu". çev. Fuat Aydın. *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 10 (2004), 173-194.

Gürkan, Salime Leyla. "Yahudi Geleneğinde Reform Anlayışları". *Milel ve Nihal* 5/2 (2008), 147-159.

Haleva, Rav Naftali. *Pirke Avot Bilgelerimizin Öğretileri*. ed. Ester Asa. İstanbul: Gözlem, 2004.

Haleva, Yitshak vd. (ed.). *Türkçe Çeviri ve Açıklamalarıyla Tora ve Aftara 1. Kitap: Bereşit*. çev. Moşe Farsi. İstanbul: Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın A.Ş., 3. Basım, 2010.

Hastings, James. "Dictionary of The Bible". 1909. Erişim 17 Ağustos 2017. http://www.archive.org/details/cu31924029271223

Hess, Richard S. - Seminary, Denver. "Issues in The Study of Personal Names in The Hebrew Bible". *Currents in Research* 6 (1998), 169-192.

Janzen, David. "Why the Deuteronomist Told about the Sacrifice of Jephthah's Daughter". *Journal for the Study of the Old Testament* 29/3 (2005), 339-357.

Kızıloğlu, Sedat. "İsrail Devleti'nin Kuruluşuna Kadar Geçen Süreçte Yahudiler ve Siyonizm'in Gelişimi". *Sosyal Bilimler* 2/1 (2012), 35-64.

M. Sarna, Nahum. "Biblical Literature: Hebrew Scriptures" Encyclopedia of Religion. ed. Lindsay Jones. 2/878-896. U.S.A.: Thomson Gale, 2005.

Martin, Lee Roy. "Power to Save: The Role of the Spirit of the Lord in the Book of Judges". *Journal of Pentecostal Theology* 16 (2008), 21-50.

Osborne, William R. "A Biblical Reconstruction of the Prophetess Deborah in Judges 4". *Jesot* 2/2 (2013), 199-213.

Özmen, Seda. "Muhafazakârlık ve Reform Arasında Bir Hareket: Neolog Yahudilik". *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi* 4/1 (2015), 159-173.

Tanyu, Hikmet. "Yahudiliğin Kutsal Kitapları ve Esasları İlmi İnceleme ve Tenkidi". *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 14/95-124 (1966).

Ünal, Mustafa. *Din Fenomenolojisi Tarihçe Yöntem ve Uygulama*. Kayseri: Geçit, 1999.

Warren, Harvey. "Torah". *Encyclopaedia Judaica*. ed. Fred Skolnik - Michael Berenbaum. 20/39-46. Detroit: Thomson Gale, 2007.

Way, Kenneth C. "The Meaning of The Minor Judges: Understanding The Bible's Shortest Stories". *Journal of The Evangelical Theological Society* 61/2 (2018), 275-285.

Tanakh, The Jewish Bible, Hebrew-English. Skokie, İllinous: Varda Books, 2009.

Kitap Dünyası

ULUSLARARASI YAYINCI BELGESİ

Kitap Dünyası ve bünyesinde bulunan yayınevleri (ÜAK) 2022 Doçentlik Başvuru Şartları Ve Akademik Teşvik Kriterlerinde belirlenen tanıma göre "Tanınmış Uluslararası Yayınevi" Statüsündedir.

İlgili Makama

Kitap Dünyası Yayın Grubu; 1987 yılında Esra Yayınları olarak başlayan yayın hayatı serüvenini 2000 yılından itibaren Kitap Dünyası ve bünyesinde bulunan (Hikmetevi Yayınları, Kardelen Yayınları, Rumi Yayınları, Kayıt Yayınları) yayınevleri olarak **ulusal ve uluslararası** düzeyde faaliyetlerini sürdürmeye devam etmektedir. Kitap Dünyası bünyesinde bulunan yayınevlerimiz, Türkçe başta olmak üzere Fransızca, Arapça, İngilizce, Almanca, Farsça ve Hollandaca dillerinde de eserler yayın hayatına kazandırmıştır. Tüm eserlerimiz ulusal ve uluslararası yayın kıstaslarına (YÖK yönetmeliği, teşvik yönetmeliği ve ÜAK kriterlerine) uygun olarak yayımlanmaktadır. Yayımladığımız eserler, dünyadaki birçok üniversitenin kütüphanesinde ve sitesinde yer almaktadır.

17 Ocak 2020 Tarihli ve 31011 sayılı Resmi Gazete'de yayınlandığı üzere Akademik Teşvik Yönetmeliği'nin "Tanınmış Uluslararası Yayınevi" Madde 3(1) (l) bendine göre, bir yayınevinin uluslararası nitelikte olabilmesi için "En az beş yıldır uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten, Türkçe dışındaki dillerde aynı alanda farklı yazarlara ait en az yirmi kitap yayınlamış ve yükseköğretim kurumu senatosunun kararıyla alanında etkinliği ve saygınlığı kabul edilen yayınevi" olması gerekmektedir.

Kitap Dünyası ve bünyesinde bulunan yayınevleri (ÜAK) 2022 Doçentlik Başvuru Şartları Ve Akademik Teşvik Kriterlerinde belirlenen tanıma göre "Tanınmış Uluslararası Yayınevi" Statüsündedir.

Kitap Dünyası ve Bünyesindeki Yayınlarımız worldeat.org ve google.books'da indekslenmektedir.

Ek-1: Yabancı Dildeki Eserlerimizin Listesi

Ek-2: Eserlerimizin Bulunduğu ve Tarandığı Bazı Uluslararası Kuruluşlar ve Dünyada İlk 500'e Giren Üniversitelerin Kütüphane Aramaları

KİTAP DÜNYASI
Mustafa ÇALIŞKAN
Sahibiata Mh. Mimar Muratlar Cd. No:22/1
Tel: 0332 353 0847 - 0539 675 11 66
Mevlana V.D.238 243 1034 Meram/KONYA

Yabancı Dildeki Eserlerimizin Listesi

Isbn	Eser Adı	Dili
9786053511946	Adem Ve İdris Aleyhisselam	Arapça
9786053510017	Album Of The Mevlana Dervish Lodge Asitane	İngilizce
9786053513834	Anadili Arapça Olmayan Konuşmacılar İçin Arapça Konuşmaya Giriş	Arapça
9786055959654	Aphorismen Von Rumi	Almanca
9786053513346	Arapça Kısa Tiyatro Oyunları	Arapça
9786053512332	Ayet Ve Hikaye (Arapça)	Arapça
9786055959364	Didactic Stories From Mawlana Jalal Al-Din Al-Rumi	İngilizce
9786053510901	Ebu Bekr'in Essıddıku	Arapça
9786053511786	El-Cundiyyu'ş-Şucâ' / Es-Semeketü'z-Zehebiyye	Arapça
9786053511793	El-Ğabetu'l-Muhterika / Es-Sinbadu Fi Cezirati'l-Kenzi'l-Mechule	Arapça
9786053510833	El-Miftah	Arapça
9786053510383	El-Mihfezatü'd-Da'iatü	Arapça
9786053510420	El-Muğamiratü's-Sağiratü	Arapça
9786053510345	Enti Devmen Efdalü Minni	Arapça
9786053511809	Et-Tıflu'l-Muhteri / Ca'feru'n Fi Cezirati'l-Akzan	Arapça
9786053512998	Gençler İçin Kısa Surelerin Tefsiri / (Arapça)	Arapça
9786053511816	Halîlun ve'l-Hımaru's-Sağir / El-Ketkutu'l-Ahmak	Arapça
9786053510352	İbni Yetemenna	Arapça
9786053511977	İshak Ve İsmail Aleyhisselam	Arapça
9786053510390	Kelimat Min Mavlana	Arapça
9786053512745	Kısasul Cemil (6 Kitap)	Arapça
9786053512349	Kısasü'l-İrab (5 Kitap)	Arapça
9786053510543	Kıssatün Diniyyetün	Arapça
9786053510536	Kitabu'r-Red Ala Ehli'l-Bida've'l-Ehvai'd-Dalle	Arapça
9786053511366	Kur'an-ı Kerim Ve Arapça Dersleri İçin Arapça Yazı Defteri	Arapça
9786055959357	Mawlana Jalal Al-Din Al-Rumi His Life And His Path	İngilizce
9786053510925	Men Hümül Enbiya	Arapça

KİTAP DÜNYASI
Mustafa ÇALIŞKAN
Sahibiata Mh. Mimar Muratlar Cd. No:22/1
Tel: 0332 353 [illegible] - 0539 675 11 66
Mevlana V.D 233 243 [illegible] Meram/KONYA

9786055959685	Mesnevi Manevi Şerhi 1. Cilt	Türkçe-Farsça
9786053512562	Mesnevi Manevi Şerhi 10. Cilt	Türkçe-Farsça
9786053513391	Mesnevi Manevi şerhi 11. Cilt	Türkçe-Farsça
9786053513544	Mesnevi Manevi Şerhi 12. Cilt	Türkçe-Farsça
9786055959791	Mesnevi Manevi Şerhi 2. Cilt	Türkçe-Farsça
9786053510123	Mesnevi Manevi Şerhi 3. Cilt	Türkçe-Farsça
9786053510574	Mesnevi Manevi Şerhi 4. Cilt	Türkçe-Farsça
9789753510994	Mesnevi Manevi Şerhi 5. Cilt	Türkçe-Farsça
9786053511601	Mesnevi Manevi Şerhi 6. Cilt	Türkçe-Farsça
9786053511854	Mesnevi Manevi Şerhi 7. Cilt	Türkçe-Farsça
9786053512264	Mesnevi Manevi Şerhi 8. Cilt	Türkçe-Farsça
9786053512561	Mesnevi Manevi Şerhi 9. Cilt	Türkçe-Farsça
9786053513575	Mesnevi Tam Metin / (Ciltli)	Türkçe-Farsça
9786053510369	Mevlana Celalü'd-Dini Rumi	Arapça
9786053510031	Mevlana Jelaluddin Rumi Aphorismes	Fransızca
9786053513810	Minhacü'n-Nüsusi'l-Arabiyye	Arapça
9786053511564	Muğamiratü Mahmud ve Hamza / (Arapça)	Arapça
9789756562802	Nasreddin Hoca	Türkçe-Hollandaca-Arapça-İngilizce
9786053510277	Nasruddin Hoca	Arapça
9786053511823	Necmetü'l-Hayr / El-Akzâmu Ve Sâni'u'l-Ahziye	Arapça
9786053510932	Nevabiğu'l-Kelim	Arapça
9786053510376	Nevratü Ve Remlü'ş-Şatı'i El-Havassü'l-Hamsü Cezaü'l-Emaneti	Arapça
9786053510802	Nisaün Mü'minat	Arapça
9786053511953	Nuh Ve Hud Aleyhisselam	Arapça
9786053510321	Nur Ve'l-Kıttatü'l-Cerihatü Ve Et-Ta'irül-Esir	Arapça

KİTAP DÜNYASI
Mustafa ÇALIŞKAN
Sahibiata Mh. Mimar Mimarlar Cd. No:22/1
Tel: 0332 353 [illegible] - 0539 675 11 66
Meviana V.D.238 243 [illegible] Meram/KONYA

9789756021225	Practical Grammar / (Elementary-Intermediate)	İngilizce
9786053511830	Rihletu'n İle'l-Kamer / Alau'd-Dîn Ve'l-Misbâhu's-Sihri	Arapça
9786053511984	Salih Ve İbrahim Aleyhisselam	Arapça
3534811000296	Selected Stories / Words Of Wisdom From Masnavi	İngilizce
9786055959005	Selected Works Of Mawlana / (Box Set 5 Book)	İngilizce
9789756021583	Selections From Discourses Of Rumi	İngilizce
9789756021569	Selections From Diwan-ı Kabir Of Rumi	İngilizce
9789756021606	Selections From Mathnawi Of Rumi	İngilizce
9789756021590	Selections From Seven Sermons Of Rumi	İngilizce
9786053510628	Seyyidüna Muhammedün Hayatühü Ve Ahlakuhu	Arapça
9786053512769	Siretül Habib / Peygamberimizin Hayatı	Arapça
9786053513001	Siyer-i Nebi	Arapça
9786053512189	Tenbihül Mü'minin	Arapça
9789756021491	The Essence Of Rumi's Masnevi Including Life And Works / (Ciltli)	İngilizce
9786053510819	Ümmi Cemile	Arapça
9786055959524	Words Of Wisdom From Mawlana	İngilizce
9786257756075	Yabancılara Arapça Öğretimi 1	Arapça
9786257756082	Yabancılara Arapça Öğretimi 2	Arapça
9786053511038	Yel`abü Yel'abü	Arapça

KİTAP DÜNYASI
Mustafa ÇALIŞKAN
Sahibiata Mh. Mimar Muratlar Cd. No:22/1
Tel: 0332 353 [illegible] - 0539 675 11 66
Mevlana V.D 238 243 1033A Meram/KONYA

Eserlerimizin Bulunduğu ve Tarandığı Bazı Uluslararası Kuruluşlar ve Dünyada İlk 500'e Giren Üniversitelerin Kütüphane Adreslerinden Bazı Örnekler

Columbia University

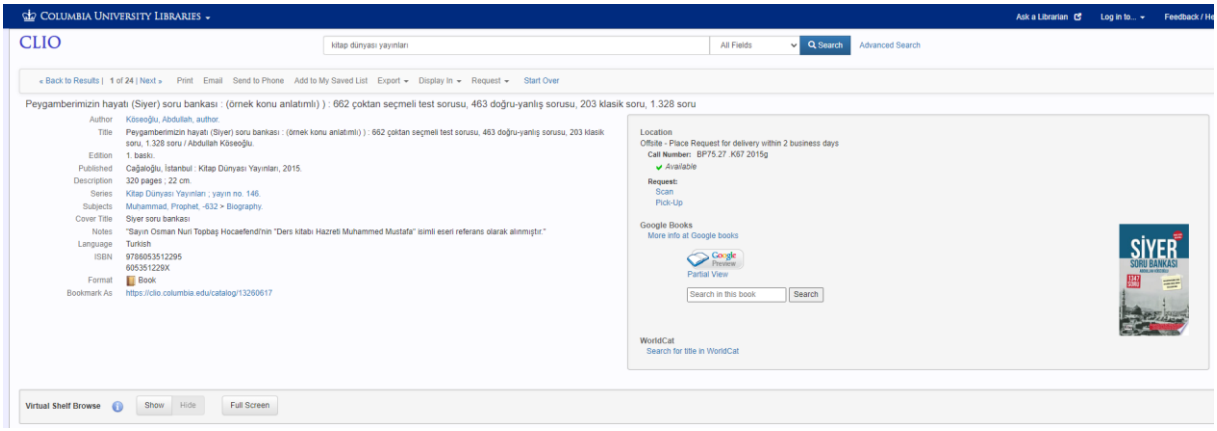

Library Of Congress

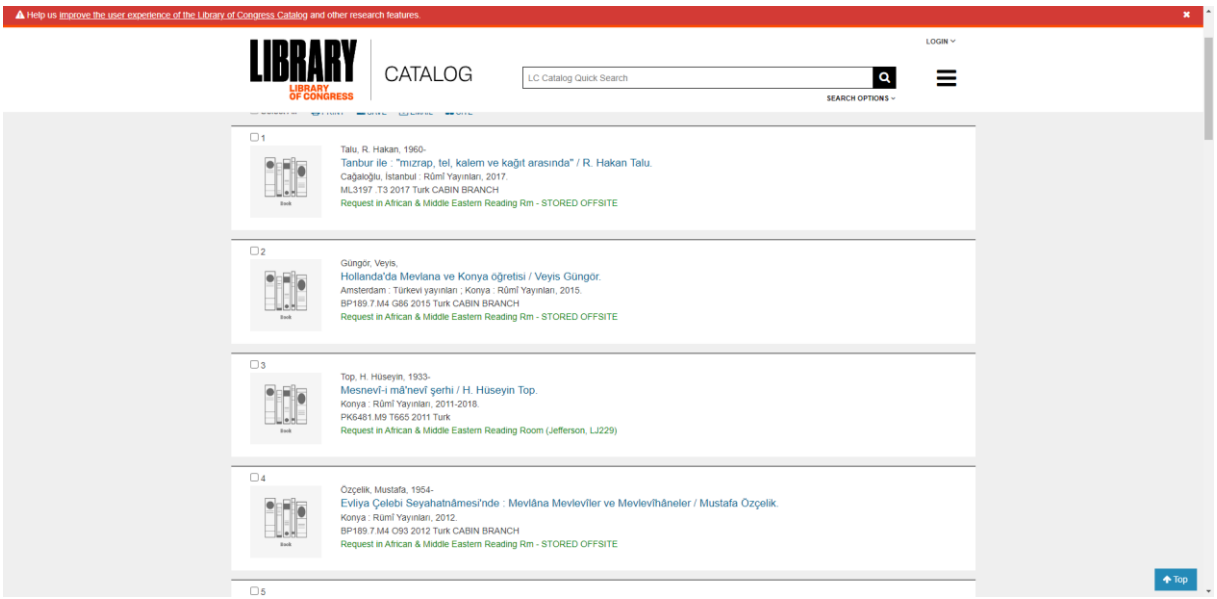

KİTAP DÜNYASI
Mustafa ÇALIŞKAN
Sahibiata Mh. Mimar Mimarlar Cd. No:22/1
Tel: 0332 353 [illegible] - 0539 675 11 66
Meram/KONYA

University Of Toronto

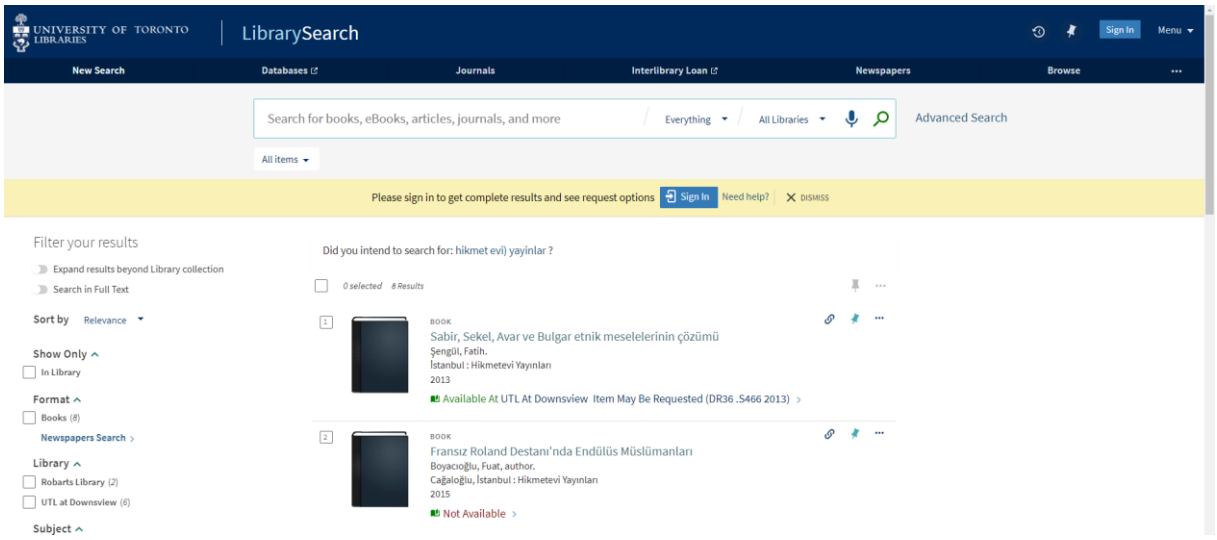

Stanford University

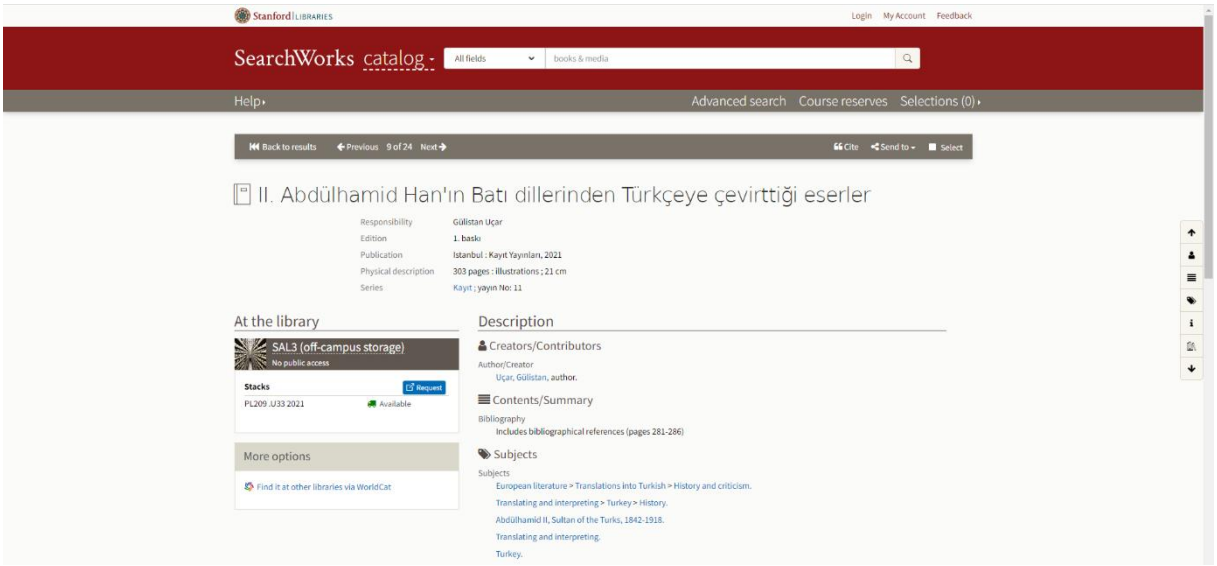

KİTAP DÜNYASI
Mustafa ÇALIŞKAN
Sahibiata Mh. Mimar Muratbey Cd. No:22/1
Tel: 0332 353 [illegible] - 0539 675 11 66
Mevlana V.D.238 143 [illegible] Meram/KONYA

Harvard University

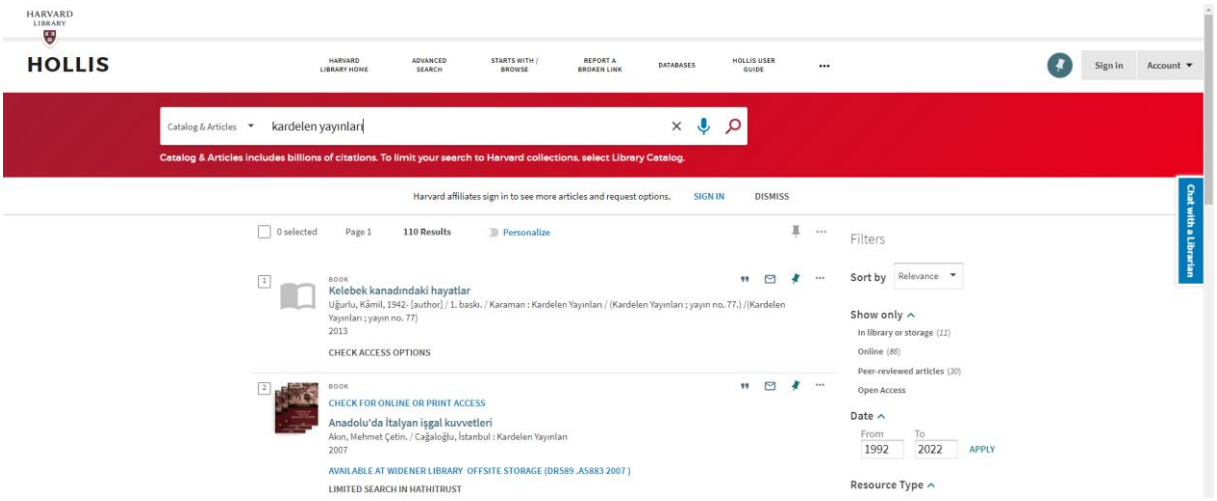

Cornell University

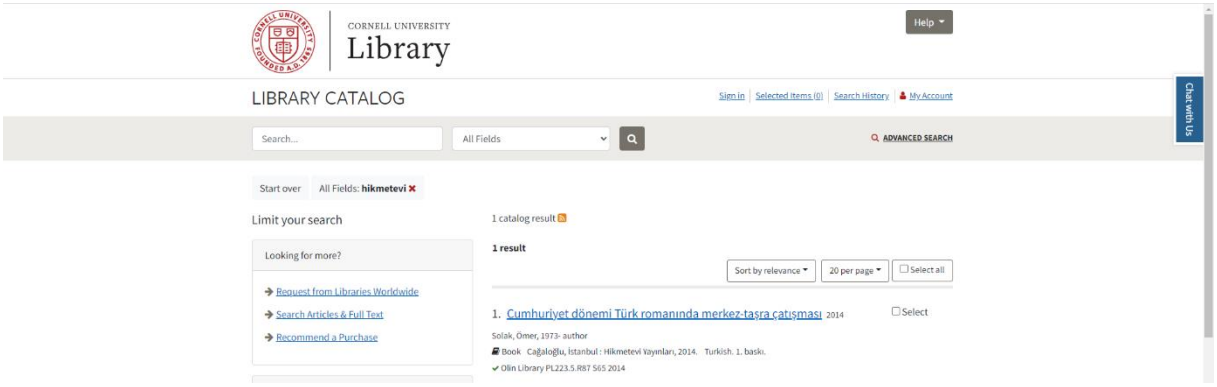

KİTAP DÜNYASI
Mustafa ÇALIŞKAN
Sahibiata Mh. Mimar Muzaffer Cd. No:22/1
Tel: 0332 353 [illegible] - 0539 675 11 66
Meviana V.D 238 243 1034 Meram/KONYA

Duke University

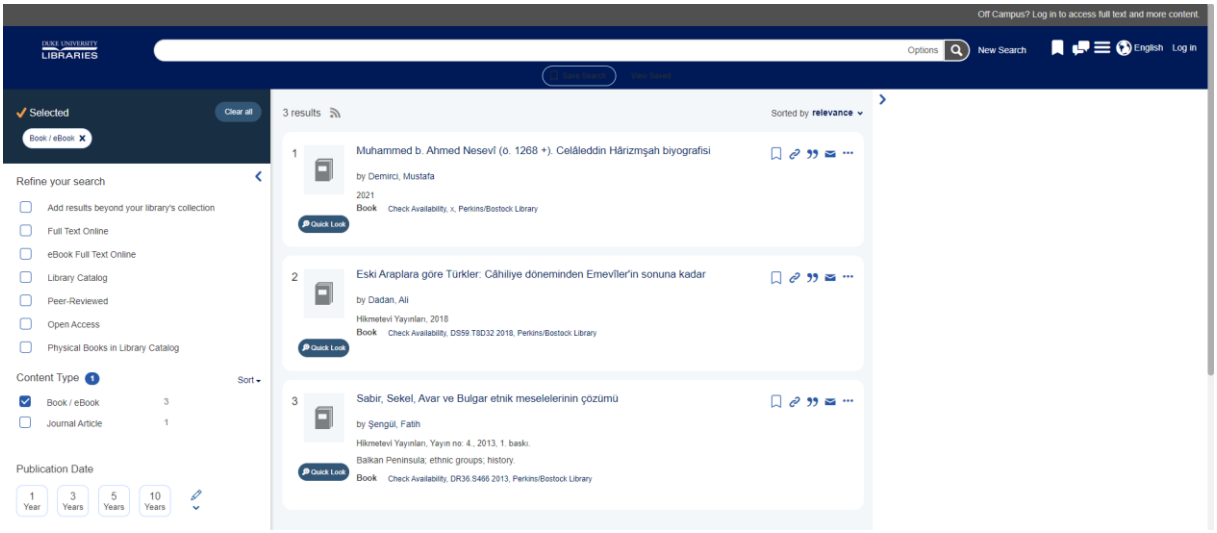

Princeton University

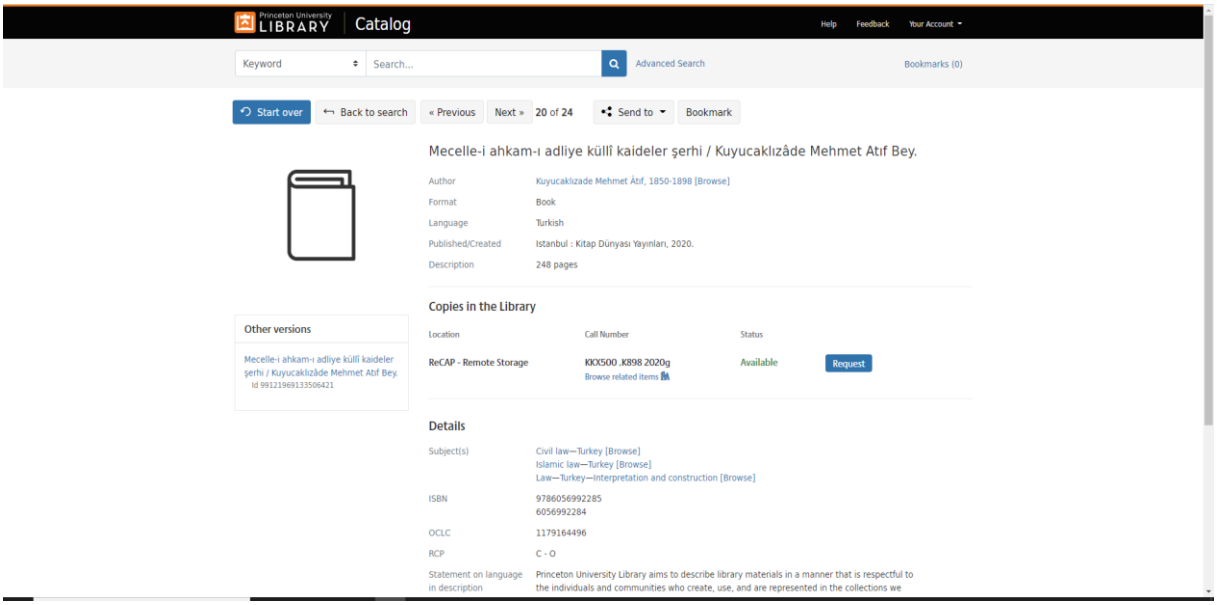

KİTAP DÜNYASI
Mustafa ÇALIŞKAN
Sahibiata Mh. Mimar Muzaffer Cd. No:22/1
Tel: 0332 353 48 11 - 0539 675 11 66
Meviana V.D 233 243 10334 Meram/KONYA

Eserlerimizin Tarandığı ve Bulunduğu Bazı Uluslararası Kuruluşlar
Universitätsbibliothek Kiel, Zentralbibliothek
Arnavutluk Milli Kütüphanesi
AUC Library American University in Cairo
Bibliotecia Di Studi Euasiatici Dell Universita Ca Poscari Venezia
Bibliothèque nationale de France
Columbia University in the City of New York
Cornell University Library
Duke University Libraries Duke University Library; Perkins Library
Harvard University-Harvard Library
Library of Congress
New York University Elmer Holmes Bobst Library
NUKAT, Union Catalog of Polish Research Libraries
Princeton University Library
Stanford University Libraries
SZTE Egyetemi Könyvtár Szeged University Library
The British Library, St. Pancras
The Europian Library
Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt / Zentrale
Universiteitsbibliotheek Leiden
University of California, Los Angeles
University of Oxford
University of Pennsylvania Libraries Van Pelt Library
University of Toronto Robarts Library
University of Washington Libraries
Univerzitetna knjižnica Maribor

Kitap Dünyası Mustafa Çalışkan

Alayköşkü Caddesi. Küçük Sokak. Civan Han. D/4 Cağaloğlu/İstanbul (Merkez) 0212 514 93 05
Sahibiata Mahallesi. Mimar Muzaffer Caddesi. No: 22 Meram/Konya (Konak Şube) 0332 353 48 11
Sahibiata Mahallesi. Mümine Hatun Sokak. No: 21/A Meram Konya (Toptan Şube) 0539 675 11 66
Aşkan Mahallesi. Aşkan Caddesi. No:22/1 Meram/Konya (Fakülte Şube) 0332 323 88 99

Mail: bilgikitapdunyasi@gmail.com Web Site: www.kitapdunyasi.com.tr kitapdunyasiyayinlari

KİTAP DÜNYASI
Mustafa ÇALIŞKAN
Sahibiata Mh. Mimar Muzaffer Cd. No:22/1
Tel: 0332 353 48 11 - 0539 675 11 66
Mevlana V.D.238 243 1033 Meram/KONYA

mustafa çalışkan

Konu: Bölüm Yazarlığı Daveti

20.06.2022

İLGİLİ MAKAMA

Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nin yürüttüğü İslam ve Medeniyet Serisinin ihya temalı ikinci çalışması kapsamında, editörü olduğumuz "**İHYÂ 2. CİLT**" uluslararası bilimsel kitapta bölüm yazarlığı için davet edildiniz.

Bilimsel çalışmalarınızla kitabımıza sağlayacağınız katkı için teşekkür ederiz.

Doç. Dr. Zeynep SAĞIR
Editör

Dr. Öğr. Üyesi Hüsamettin YILDIRIM
Editör

Arş. Gör. Muhammed DOĞAN
Editör

Dr. Öğr. Üyesi Rahime ÇELİK
Editör

YAZARLAR

Prof. D. Veli ATMACA

Prof. Dr. İskender Oymak

Prof. Dr. Selim ÖZARSLAN

Doç. Dr. Mehmet ULUCAN

Doç. Dr. Abdurrahman GÜNEŞ

Doç. Dr. Rıza KORKMAZGÖZ

Doç. Dr. Gencal ŞENYAYLA

Dr. Öğr. Üyesi Hüşamettin YILDIRIM

Dr. Öğr. Üyesi Ayşe MEYDANOĞLU

Dr. Öğr. Üyesi Mahmut AYYILDIZ

Dr. Öğr. Üyesi Mustafa TURAL

Dr. Öğr. Üyesi Ali GÜL

Dr. Öğr. Üyesi Hakan ÖZTÜRK

Dr. Öğr. Üyesi Erdoğan POLAT

Dr. Öğr. Üyesi Taha YILMAZ

Dr. Öğr. Üyesi Esra GÜLENGÜL

Dr. Arş. Gör. Tuğba GÜNAL

Dr. Öğr. Üyesi Muzaffer AYVAZ

Dr. Öğr. Üyesi Arife ÜNAL SÜNGÜ

Dr. Öğr. Üyesi Osman DEMİRCİ

Dr. Öğr. Üyesi Remziye SELÇUK

Arş. Gör. Dr. Selahattin POLATOĞLU

Dr. Nusret TAŞ

Dr. Mustafa SERİN

Dr. K. ALİ KAHVECİ

Dr. İbrahim Ethem AYDIN

Murat DEMİR